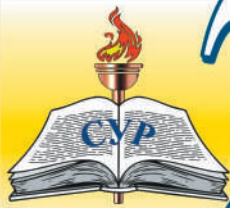

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXI рік видання. № 346, квітень, 2023

Іван Марчук.
Христос воскрес!

МАРЧУК ІС

*І ружому навчається,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ «...Нам зіслав Пророка Небесний Владика»
(Про початки буковинської шевченкіани)
- ❖ **2023 – рік Ольги Кобилянської**
Серце, що вмістило Буковину й світ
- ❖ *Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики (7)*
- ❖ *З історії української літератури Румунії – міжвоєнний період –*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (LXXXV)*
- ❖ *Творча спадщина Василя Стефаника. Нова «Камінний хрест»*
- ❖ *Повість Сидонії Никорович «Анничка»*
- ❖ *Анна Поповчук – чернівецька поетеса*
- ❖ *В Яссах відзначили Всесвітній день поезії*
- ❖ *29 квітня – Міжнародний день танцю*
- ❖ *Солодкі сльози (Оповідання)*
- ❖ *Федьова любов (Уривок з роману «Дикий рай»)*
- ❖ *Пригоди хороброго опришка Григорія Пінті (Уривок з повісті)*

Дорогі українці!

*Від імені проводу Союзу українців Румунії
бажаю вам щасливого Великодня,
сповненого надіями, світлом і радістю!*

*Нехай величне свято Воскресіння Господнього осяє ваші оселі
та зігріє ваші душі, принесе мир і злагоду,
щоб ви разом з рідними та близькими вам людьми
раділи неоціненному дару – життю!*

*У цей святий день хай Господь благословить вас з небес,
зміцнить вашу віру та надихне на добрі справи,
дарує здоров'я, затишок і душевний спокій!*

Христос Воскрес!

**Голова Союзу українців Румунії,
депутат Микола-Мирослав Петрецький**

Володимир АНТОФІЙЧУК

«...НАМ ЗІСЛАВ ПРОРОКА НЕБЕСНИЙ ВЛАДИКА»

(Про початки буковинської шевченкіани)

(Продовження з № 345)

Велика заслуга буковинського Вербицького, як шанобливо називали С. Воробкевича його сучасники, в тому, що він одним із перших західноукраїнських композиторів звернувся до поезії Шевченка, створивши декілька десятків вокально-хорових композицій за його текстами, зокрема: «Думи мої...», «Огні горять», «Минають дні», «Заросли стежки тернами», «Три шляхи», «Тече вода з-під явора» та ін. Уперше невеличка збірка із семи хорових творів С. Воробкевича на слова Шевченка була видана в Лейпцігу 1887 року й швидко розійшлася, ставши набуток співочих колективів Галичини й Буковини¹⁰.

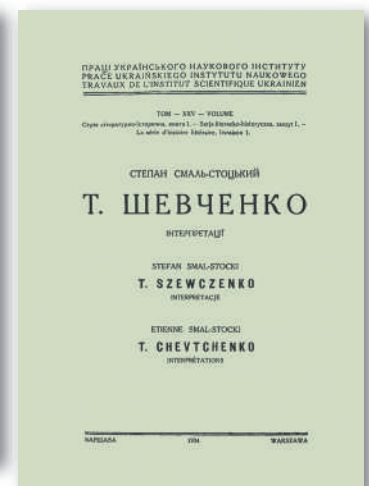
Однак історія буковинської шевченкіани складалася не так просто, як може видатися на перший погляд. Засновані товариства «Руска Бесіда» (1869), «Руска Рада» (1870), «Союз» (1875) до певного часу не могли по-справжньому організувати чіткий ритм власне української справи. Як писав Василь Сімович, «у буковинських виданнях із тих часів про Шевченка не чути... Це були тяжкі для нашого народу часи, коли найталановитіша українська інтелігентна молодь, із різних причин, перебігала масами в румунський табор, то німечилась, то виїжджала за стипендії від російського консульства до Росії»¹¹.

Та ситуація докорінно змінилася від 1884 р., коли на чолі українських товариств стали національно свідомі керівники, а з 1885 р. починають виходити газета «Буковина» і місячник «Бібліотека для молоді, селян і міщан» тощо. У них час від часу з'являються шевченкознавчі матеріали. Активізувало цей процес і наближення 25-річчя від дня смерті Шевченка. З цієї нагоди в Чернівцях 28 березня 1886 р. відбувся урочистий вечір, на якому Степан Смаль-Стоцький виступив з доповіддю і майстерно прочитав «Наймичку». «Грімкі оплески одушевленого збору, – повідомляла газета «Буковина», – нагородили читавшого за його труд. Надіємось, що роковини

смерти незабутнього Тараса, праздновані сего року по раз першій на буковинській Русі, будуть повторятись од нині рік річно»¹². Справді, тільки на двадцять п'ятий рік свого розвитку буковинська шевченкіана набирає певної системи, а головне, вона стає науковою. Найбільше в цьому їй прислужився **Степан Смаль-Стоцький (1859 – 1938)**, автор багатьох шевченкознавчих студій, зокрема найвідомішої своєї праці «Т. Шевченко. Інтерпретації», що була підготовлена і видана Українським науковим інститутом у Варшаві 1934 року з нагоди 120-річчя від дня народження поета і 75-річчя самого академіка.

Степан Смаль-Стоцький

Але чи не найважливіший підсумок буковинської шевченкіани першого періоду її існування – постання на теренах нашого краю німецькомовної шевченкіани. Завдяки їй літературна Європа приймала Шевченка у своє співтовариство, відкривала для себе не тільки українську літературу, а й українську історію і культуру, а разом із ними – і власне Україну, ту terra incognita, яка знаходиться в самісінькому серці континенту.

Німецькомовну шевченкіану Буковини започаткував **Йоганн Георг Обріст (1843 – 1901)**, який походив із селища Єнбах, що в австрійському Тіролі. Після закінчення університету в Інсбруку він 1868 року прибув до Чернівців, де впродовж п'яти літ читав у греко-православній реальній гімназії. У

¹⁰ Див.: Никоненко П. Буковинський Жайвір. Сторінки життєпису Сидора Воробкевича. Чернівці – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. С. 76.

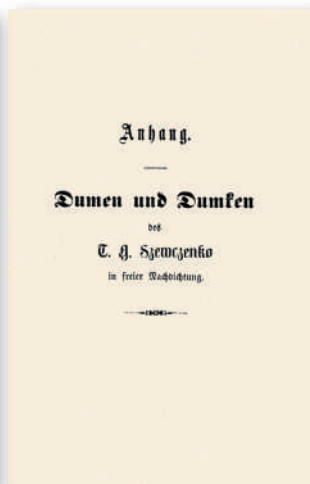
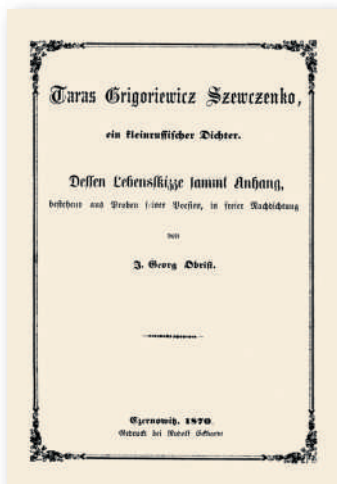
¹¹ Сімович В. Праці: У 2 т. Т. 2: Літературознавство. Культура. Чернівці: Книги – XXI, 2005. С. 92.

¹² Буковинські товариства рускі. *Буковина*. 1886. 1 квіт. С. 5.

місті над Прутом австрійський письменник розгорнув активну літературну діяльність, познайомився з багатьма українськими діячами. Це допомогло йому пізнати творчість Кобзаря, захопитися віщим словом українського поета, пробудило бажання представити його життя й творчість німецькою мовою, що й, урешті-решт, породило видання «Тарас Григорович Шевченко, малоросійський поет. Нарис життя з додатком його поезій у вільному перекладі Й. Георга Обріста, Чернівці, 1870»). Ця книжка складалася з двох частин – перша подавала літературно-критичний огляд життя і творчості Тараса Шевченка, а друга вміщувала його твори в перекладі німецькою мовою.

У своїй праці Й. Г. Обріст спирався на перший критико-біографічний нарис про українського поета «Тарас Шевченко. Його життя й твори» (Львів, 1865), написаний польською мовою журналістом і критиком Гвідо Батталі. Окрім того, австрійський літератор скористався допомогою С. Воробкевича, який робив підрядники для перекладів і підшукував для нього інформацію про українського поета. Про це, зокрема, довідуємося з листа С. Воробкевича до Ол. Барвінського, датованого квітнем 1870 р.: «Отзле, що немає нігде доброї біографії нашого Т. Шевченка, мені її потрібно. Також потребував би-м дещо про нашу літературу після Шевченка, про його наслідників і про характер нашої Музи. Про се просив мене один учений німець, і я єму з Шевченкових творів не одно під руки дав»¹³. Ол. Барвінський, як дослідив П. Никоненко, «надіслав спеціально написану ним для Й. Г. Обріста біографію Кобзаря та рекомендації щодо джерел, з яких можна почерпнути додаткову інформацію, а також попросив надіслати йому для ознайомлення завершену працю»¹⁴.

У першій частині своєї книжки Й. Г. Обріст говорив про Шевченка як «натхненного співця свободи і

Йоганн Георг Обріст

мученика за вільне слово», як про поета, який «невтомно підготовлював визволення нижчих верств народу своєї Батьківщини». І вже лиш одного цього, вважав він, «було б достатньо, щоб забезпечити благородному співцеві тривку славу»¹⁵. Друга частина книжки подавала переклади чотирнадцяти творів Шевченка німецькою мовою: «Гамалії», «Заповіту», «Лілеї», «Утопленої» та ін.

У перекладах Шевченка німецькою мовою Й. Г. Обріст прагнув буквальної точності. Але це, за оцінкою К. Е. Францоza, «призвело до того, що спосіб вислову в цих перекладах майже ненімецький. Навіть прозовий переклад міг би сказати розумному читачеві про Шевченка більше, ніж цей метричний. Мені нелегко це говорити – зворушлива старанність перекладача й справді заслуговує більшого пошанування»¹⁶.

Однак, як вважає авторитетний літературознавець і перекладач Петро Рихло, «у своїх кращих зразках Обріст упорався зі своїм завданням на рівні тодішнього розвитку теорії й практики перекладу і створив цілком прийнятні німецькомовні версії Шевченкових поезій»¹⁷. Загалом, на його думку, «Обріст першим показав українського генія на повен зріст, і відтоді слава Кобзаря у німецькомовному світі невинно зростала»¹⁸. Справді, завдяки книжці Й. Г. Обріста відомості про Шевченка потрапили до праць німецьких дослідників Й. Шерра, В. Каверау і В. Фішера, нею скористався і словенський критик К. Глазер¹⁹.

(Продовження на 6 с.)

¹³ Цит. за: Никоненко П. Буковинський Жайвір. Сторінки життєпису Сидора Воробкевича. Чернівці – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. С. 69.

¹⁴ Цит. за: Там само.

¹⁵ Цит. за: Мельничук Б. Сторінки історії літературного життя в Чернівцях. Чернівці: Історія і сучасність. Чернівці: Зелена Буковина, 2009. С. 396.

¹⁶ Француз К. Е. Ucrainica. Культурологічні нариси / Пер. з нім.,

передмова й коментар Петра Рихла. Чернівці: Книги XXI, 2010. С. 168.

¹⁷ Рихло П. Від Тиролю до Буковини: Йоганн Георг Обріст як речник українсько-австрійських літературних зв'язків. Буковинський журнал. 2003. Ч. 3-4. С. 232.

¹⁸ Там само, с. 233.

¹⁹ Див.: Батталія Гвідо. Шевченківський словник: У 2 т. Т. 1. Київ, 1976. С. 59.

«...НАМ ЗІСЛАВ ПРОРОКА НЕБЕСНИЙ ВЛАДИКА»

(Продовження з 5 с.)

Українська громада Чернівців високо оцінила працю Й. Г. Обріста. На своєму засіданні товариство «Руска бесіда» від 4 січня 1871 року висловило йому подяку. Про рівень шевченкіани Й. Г. Обріста свідчить і той факт, що його переклади ввійшли також до спеціального ювілейного випуску віденського журналу «Ukrainische Rundschau» («Український огляд»), який вийшов згодом окремою книжкою під назвою «Тарас Шевченко – найбільший поет України» (Відень, 1914).

Згаданий вище **Карл Еміль Француз (1848 – 1904)**, окрім перекладів Й. Г. Обріста, звернув увагу на ще дві спроби представити творчість Тараса Шевченка німецькою мовою. Першу з них здійснив Лео Габерман. «Добра німецька мова й добрі вірші, але від первинності Шевченка в ній залишилося небагато»²⁰, – відгукувався про цей переклад К. Е. Француз. Проте він закликав Л. Габермана «до терпіння» у праці над перекладами Шевченка, бо той «був чудово обізнаний в обох мовах і демонстрував безперечні ознаки поетичного хисту»²¹. На жаль, переклади Лео Габермана до нас не дійшли, мабуть, через трагічну смерть їх автора в лютому 1883 р., як і не збереглися до наших днів німецькомовні інтерпретації Шевченка, що належали віденському докторові Віктору Умлауфу фон Франквелю, який теж рано пішов з життя, переклавши з Шевченка, за словами К. Е. Францова, «лише якусь дрібку, і цю дрібку без особливого успіху»²². К. Е. Француз, який розпочинав свою літературну діяльність у Чернівцях, народився в місті Чорткові на Тернопільщині. На десятому році життя він утратив батька і разом з матір'ю переїхав до Чернівців, де навчався в німецькій гімназії (1858 – 1867), активно займався видавничою справою, запізнався з Ю. Федьковичем, С. Воробкевичем, разом з Й. Г. Обрістом заснував літературний щорічник «Buchenblätter» («Букові листки»).

У 1870-х – 1880-х роках К. Е. Француз написав низку праць про українську літературу й Тараса Шев-

ченка, зокрема: «Народна пісня українців» (1878), «Українці та їх співець» (1877, 1878), «Тарас Шевченко» (1878), «Українські поети» (1889), «Література українців» (1889). Найцінніше з цього доробку в книзі «Карл Еміль Француз. Ucrainica: Культурологічні нариси» (Чернівці, 2010) представив у власному перекладі українською мовою професор Петро Рихло.

К. Е. Француз виростав і виховувався в галицько-буковинських суспільно-політичних і культурних реаліях середини XIX ст., тому ще змалку захопився мовою, історією і фольклором українців, створивши згодом на цю тему по-науковому глибокі й захоплюючі, за манерою викладу, розвідки. У Шевченкові він віднайшов те, що найбільше відповідало його суспільно-політичним та естетичним ідеалам – громадянську мужність, почуття соціальної та національної справедливості, відданість правді й свободі, неперевершеність художнього мислення, глибокий ліризм тощо. «В особі Тараса Шевченка, – акцентував К. Е. Француз, – був повільно замордований не тільки найбільший співець свого народу, а й поет найвищої, абсолютно естетичної проби. Його обдарування не встигло розгорнутися на повну силу, але вже те, що він створив, забезпечує йому

Карл Еміль Француз

безсмертя»²³.

К. Е. Француз прямо не вказує на ті чинники, які передували появі унікального Шевченкового таланту, але в багатьох його працях вони так чи інакше постають у контексті розмов про історію, мову, фольклор і культуру українців. «Не можна говорити про долю малоросів, – писав він, – не згадуючи їхніх поетів, бо де ж вона втілена переконливіше, як не в їхніх віршах? І так само неможливо характеризувати цих поетів, не згадуючи того прокляття, яке вразило їхній народ»²⁴.

Історію українців, цього численного народу, що «розселений від схилів Карпат до степових просторів потойбіч Дону»²⁵, К. Е. Француз тлумачив як історію їх перманентної боротьби за свою національну незалежність із західними, північними і пів-

²⁰ Француз К. Е. Ucrainica. Культурологічні нариси / Пер. з нім., передмова й коментар Петра Рихла. Чернівці : Книги XXI, 2010. С. 168.

²¹ Там само.

²² Там само.

²³ Там само, с. 167.

²⁴ Там само, с. 184.

²⁵ Там само.

денними сусідами. Зазначаючи неймовірних утисків і гноблення, майже втративши свою інтелігенцію, яку поступово переманювали на свій бік війовничі сусіди, українці, за переконанням К. Е. Францоza, «залишилися нацією»²⁶. Бо пригноблені, стверджує він, «протиставляли своїм пригноблювачам насамперед зброю характеру – витривалість і терплячість. Проте не було нестачі й у духовній зброї, і поза всяким сумнівом малоросам робить честь та обставина, що вони навіть у цю похмуру епоху своєї історії можуть говорити про свого роду національну літературу, «про самобутній і живий духовний рух, що багатьма своїми рисами нагадує давні часи»²⁷. Національний дух цього письменства, за К. Е. Францозом, своїм корінням сягає часів Київської держави, коли було створено «Слово про Ігорів похід», «Літопис» Нестора, «Києво-Печерський патерик», проповіді Кирила Туровського – українські, за характеристикою австрійського культуролога, мовні пам'ятки. К. Е. Францоza обурює те, що «цей національний скарб намагалися сфальшувати й відібрати»²⁸ в українців, пригноблених агресивною Північчю. Але українці, на його думку, «навіть під чужим пануванням кількісно досягли вищих результатів, ніж об'єднані національним державним утворенням великороси, які тоді переважали їх числом щонайменше у п'ятеро»²⁹. Підтвердження своєї тези К. Е. Францоз шукає й аргументовано знаходить у творчості Шевченка, поета, «якого за силою й глибиною обдарування не перевершує жоден інший поет слов'янського племені»³⁰, «Кобзар» якого ознаменував собою «гостре акцентування національної сутності», «задекларовану тенденцію бути рупором і проводирем уярмленого народу»³¹.

Тарас Шевченко, у розумінні К. Е. Францоza, – «надзвичайно оригінальний і абсолютно неповторний»³², «не просто геній сам по собі, в ньому немовби втілений поетичний геній малоросів»³³, «ліричний тенденційний поет», який «вийшов з народу й творив для народу». Для нього твори Шевченка – це «ушляхетнена, поглиблена народна поезія»³⁴. Останнє набирає особливого значення і звучання тоді, коли взяти до уваги, з якою любов'ю і пієтетом ставився К. Е. Францоз до української народної творчості,

зокрема пісні. «Малороси загалом, – писав він, – є єдиним слов'янським народом, у якого лірика суттєво переважає»³⁵; «в ліриці цей народ багатший за будь-який інший слов'янський народ, ба навіть за будь-який інший народ світу»³⁶; «світ, у який ми заглядаємо, сповнений непоказної, скромної краси: ніжність відчуття, глибина пристрасті, свіжість і наївність вислову приносять серцю однакову втіху»³⁷.

У час, коли К. Е. Францоз писав про Шевченка, з особливою теплотою характеризуючи його поезію і співчутливо оповідаючи про його страдницьке життя, український поет був майже невідомий на Заході, ще не існувало перекладів бодай найголовнішого з його творчості, окрім уже згадуваної книжечки Й. Г. Обріста. Тож «можна з повним правом стверджувати, – відзначає професор Петро Рихло, – що Францоз був одним з найбільш ранніх adeptів Шевченка в Західній Європі, який ще в 70-ті роки XIX ст. чимало зробив для популяризації його імені й творчості поза межами України»³⁸. Та найголовніше, мабуть, у тому, що К. Е. Францоз торував шляхи науковому шевченкознавству, відкривав Шевченка самим українцям, доводив до їхньої свідомості те, заради чого жив і творив великий поет. Утискувані із Заходу і Сходу, «малороси», на його думку, пізнали завдяки Шевченкові те, що «було славою їхньою нації», завдяки чому «вони все-таки оберігають свою народність, свою народну поезію, свою літературу. Вони скоряються, але не здаються, і воістину жоден ураган ніколи не зможе змести їх з їхньої землі»³⁹. Ці слова, мовлені діячем іншої національності, представником однієї з найпередовіших європейських культур, додавали українцям стійкості, витривалості й мужності на крутих перевалах світової історії, осяювали світлом надії на шляху до власної держави.

Отже, буковинська шевченкіана першого періоду свого розвитку позначена різними формами й способами поширення і популяризації творів великого поета, вшануванням його пам'яті, зародженням на теренах краю наукового шевченкознавства, зокрема німецькомовного.

²⁶ Там само, с. 188.

²⁷ Там само, с. 188 – 189.

²⁸ Там само, с. 186.

²⁹ Там само, с. 212.

³⁰ Там само, с. 183.

³¹ Там само, с. 229 – 230.

³² Там само, с. 168.

³³ Там само, с. 161.

³⁴ Там само, с. 171.

³⁵ Там само, с. 145.

³⁶ Там само, с. 135.

³⁷ Там само, с. 145 – 146.

³⁸ Рихло П. Український меридіан Карла Еміля Францоza. *Францоз К. Е. Ucrainica*. Культурологічні нариси / Пер. з нім., передмова й коментар Петра Рихла. Чернівці : Книги XXI, 2010. С. 15.

³⁹ Францоз К. Е. *Ucrainica*. Культурологічні нариси / Пер. з нім., передмова й коментар Петра Рихла. Чернівці : Книги XXI, 2010. С. 243.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Богдан МЕЛЬНИЧУК

СЕРЦЕ, ЩО ВМІСТИЛО БУКОВИНУ Й СВІТ

Починаючи від княжої доби, до письменника в Україні ставилися з великим пієтетом, що нерідко переходив у поборність. Для автора «Слова о полку Ігоревім» співець XI століття Боян був «соловієм часу давнього», до того ж – «віщим», і навіть пальці були в нього «віщими». Про майстра ораторської прози XII століття Кирила Турівського один з його сучасників писав: «Златоуст, паче всѣх возсіявший на Руси». «Словутним (тобто славетним, славним) співцем» названо в «Галицько-Волинському літописі» бунтівливого Митусу. «Достойный для сердец примѣр, – Сковорода» так мовив невдовзі після кончини славетного любомудра й поета Михайло Ковалинський.

З особливим трепетом ставилися сучасники до автора «Кобзаря» – досить перечитати унікальну книжку «Листи до Т. Г. Шевченка. 1840-1861» (К., 1962), а в ній – лист Михайла і Марії Максимовичів від 6 жовтня 1859 року: «Не забывайте нас и хоть изредка отзывайтесь к нам сюда, на берега Днепровские, где в окрестностях Михайловой Горы оставили Вы о себе живейшие и самые сердечные воспоминания. А на правой стороне Днепра Вы стали лицом мифическим, о котором идут уже баснословья и легенды, наравне с преданиями старых времен»¹.

Слова великої шаноби звертали до Івана Франка, Юрія Федьковича, Лесі Українки, Ольги Кобилянської та інших наших класиків їхні сучасники.

У свою чергу наші класики заклали традицію шанобливого ставлення один до одного – як до своїх попередників, так і до сучасників. Пригадаймо, з яким ентузіазмом сприйняв появу перших оповідань Володимира Винниченка Іван Франко: «Серед млявої тонко-артистичної, та малосилої або ординарно шабланої та безталанної генерації сучасних українських письменників раптом виринуло щось таке дуже, рішуче, мускулисте і повне темпераменту, щось таке, що не лізе в кишеню за словом, а сипле його потоком, що не сіє крізь сито, а валить валом, як саме життя [...] і відкіля ти взявся у нас такий? – хочеться

по кождім оповіданню запитати д. Винниченка»².

Вісьмома роками раніше віддавала пальму першості в новітній українській літературі іншому письменникові, Василеві Стефанику, Ольга Кобилянська, яку І. Франко трохи згодом поставив на чолі «групи молодих письменників, вихованих на взірцях найновішої європейської літератури»³. У листі від 4 червня 1899 року, що не ввійшов до п'яти томника 1962-1963 років, вона не могла стримати захвату, викликаного прочитанням «Камінного хреста»: «Страшно сильно пишете Ви. Так, якби-сти витесували потужною рукою пам'ятник для свого народу. Ви одні витесуєте його. Ми всі не варт коло Вас нічо. Я можу Вам хіба зелений вінок слабою рукою подати, щоб Ви его там де в ноги того мармурового, смутного пам'ятника уклали. Ви чуєте мене, пане Стефанику? Ми нічо не робимо, окрім Вас одного»⁴.

Треба бути дуже великою альтруїсткою, щоби так скептично оцінювати власну творчість, треба дуже любити рідну літературу і мати бездоганний художній смак та незвичайну великодушність, аби так щиро тішитися здобутком побратима по перу.

Важко відшукати аналогічні приклади в подальшому нашому письменстві, легше знайти протилежні – чванства чи, як сказав би І. Котляревський, «випендрювання до хмар», силкування принизити інших і вивиститися їхнім коштом. У 20-30 роки минулого століття цим особливо грішив Михайло Семенко, який дозволяв собі називати Шевченків «Кобзар» «першорядним чинником регресу» для української поезії («Червоний шлях», 1924, № 10) і, потоптавши цей «чинник», видав свій «Кобзарь». Але набагато перевершило часи «короля футуристів» щодо збиткування над Шевченком та іншими українськими класиками останнє десятиліття – епоха недуже чи-стоплотна в багатьох відношеннях.

Атмосфера вседозволеності, моральної розбещеності розв'язала руки противникам українського національного відродження, різного роду авантюристам, фрондерам і славолюбцям. Внаслідок цього

¹ Листи до Т. Г. Шевченка. 1840-1861. – К.: Вид-во АНУРСР, 1962. С. 167.

² ЛНВ. – 1907. – РічникХ, т. XXXVIII. С. 139.

³ Франко Іван. Зібр. творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1984. – Т. 41. С. 525.

⁴ Косташук Василь. Володар дум селянських. 2-ге доп. вид. – Ужгород: Карпати, 1968. С. 80.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Учасники з'їзду українських письменників з нагоди 100-річчя виходу в світ «Енеїди» Котляревського, 1898 р: Сидять у першому ряду: Михайло Павлик, Євгенія Ярошинська, Наталія Кобринська, Ольга Кобилянська, Сильвестр Лепкий, Андрій Чайковський, Кость Паньківський. Стоять у другому ряду: Іван Копач, Володимир Гнатюк, Осип Маковей, Михайло Грушевський, Іван Франко, Олександр Колесса, Богдан Лепкий. Стоять у третьому ряду: Іван Петрушевич, Філарет Колесса, Йосип Кишакевич, Іван Труш, Денис Лукіянович, Микола Івасюк.

створився широкий фронт одвертого і закамуюфльованого хулигательства наших духовних світочів – від шизофренічно-шовіністичної маячні малограмотних у літературознавчому відношенні газетярів типу Олеся Бузини, автора сумнозвісної книженції «Вурдалак Тарас Шевченко», та Олександра Каревіна, з-під чийого пера вийшла стаття «Копытца ангела (Тарас Шевченко: оборотная сторона медали)» («Киевский телеграф» від 17 травня 2003 р.) до зовні невинних і пристойних, зодягнутих у професорсько-академічні чи професійно-письменницькі шати розумувань.

Стосовно посягань на Т. Шевченка написано вже немало, то зупинятися на них я не буду. Наведу хіба що узагальнюючого характеру міркування професора Михайла Наєнка з його нової книги «Інтим письменницької праці»: «Психоаналітичні теорії стали для них [дослідників. – Б. М.] точкою відліку, а оголене тіло й сексуальні орієнтації поетів – полем дослідницької діяльності. Не минула ця чаша й Шевченкового генія. Наслідки поки що скромні або й ніякі. Крім епатажних «відкриттів», що Шевченко, виявляється, під сорочкою був голим і його тілесна структура нічим не відрізнялася від структури звичайної людини, в тих дослідженнях нічого не виявилось. Зате на поверхню вплигло дилетантське

хуліганство щодо самого явища Т. Шевченка. Зовні воно нагадує писклявий гавкіт відомої Моськи на Слона (О. Бузина. ВуТаШе. 2000), а внутрішньо виказує цілковиту порожнечу в тому місці, де мала б бути Культура. Є в Пушкіна думка, що неповага до імен, освячених славою, свідчить про невігластво; автор «Євгенія Онегіна» мав при цьому на увазі «не то, что, мол, не тронь авторитета, а то, что не тронь духовный опыт народа»⁵ (остання фраза – зі статті Павла Басінського та Льва Пирогова «Об успехе как литературной категории» – «Лит. газета». – 2001. – №3. – 17-23 января. – С. 10).

Торкнуся принизливих висловлювань на адресу інших класиків, зокрема І. Франка, що поки що zostалися без відповідного реагування. Одне з них належить Оксані Забужко, яка в інтерв'ю кореспондентові «Літературної України» дозволила собі заявити буквально таке: «... мене дуже давно болить і мучить проблема відсутності жіночої літератури, так би мовити, в широкому сенсі. Леся Українка в цьому плані у нас не прочитана, і вона, на відміну від Ахматової, яка сказала: «Я научила женщин говорить», нас, наших авторок говорити все таки не навчила, тому що її прочитали так, як велів прочитати Іван Якович Франко, який, між іншим, поклавши руку на серце і не ображаючи класика, не так уже багато в ній второпав. Скажімо, коли він казав (яка вишукана стилістика! – Б. М.), що драми до таланту Лесі Українки не належать, – це ж не просто естетична глухота. За цим стоїть щось інше – тобто дуже чітка методична (?) орієнтація: що брати, що не брати з її творчості»⁶. Погодьмося, що тон розмови тут не набагато відрізняється від того, що веде героїня повісточки О. Забужко «Польові дослідження з українського сексу» зі своїм сексуальним партнером. Та річ не тільки в цьому. Бо ж маємо не лишень явну неповагу до генія, а й елементарний наклеп на нього. До відома членкині кількох письменницьких спілок, кандидата філософських наук О. Забужко скажемо: даремно звинувачує вона І. Франка у «невторопності» та «естетичній глухоті» стосовно драматургії Лесі Українки. Уже першу її закінчену поетичну драму «Одержима» він назвав «прекрасним драматичним етюдом»⁷.

(Продовження на 10 с.)

⁵ Наєнко Михайло. Інтим письменницької праці: 3 лекцій про специфіку літературної творчості. – К.: Педагогічна преса, 2003. С. 79.

⁶ Літературна Україна. – 1996. – 1 серпня. С. 6.

⁷ Франко Іван. Збір. творів: У 50 т. – К.: Наук, думка, 1984. – Т. 41. С. 154.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

СЕРЦЕ, ЩО ВМІСТИЛО БУКОВИНУ Й СВІТ

(Продовження з 9 с.)

У романі Степана Процюка «Жертвопринесення», що скидається більше на розтягнуту повість, висловлювання про автора «Мойсея» і «Зів'ялого листя» менш розв'язне, аніж у правдивій феміністки, та все ж лукаве: «Вочевидь, Франко не був геніальним поетом...»⁸. Зате не щадять тут інших класиків: «Але ж Грабовський був нікудишнім поетом...»⁹, кирило-мефодіївці тут – «ялові»¹⁰ Андрій Головка – напівграфоман»¹¹. Не втримується С. Процюк, щоб не вкласти в уста головного героя пасаж: «Чи, може, ти б хотіла, книгопринцесо, щоб я упадав перед тобою, як старіючий Шевченко перед Катериною на заслання чи за Ликерою опісля? Але це вже був матримоніальний невроз...» і т. д.¹². Перебравши на себе функції діагностика, університетський доцент української літератури забув, що Шевченко «упадав», як він каже, за Катериною Піуновою не на заслання, а будучи вже на волі, в Нижньому Новгороді.

У збиткуванні над класиками не всі нинішні претенденти на підмарні місця на літературному Олімпі такі прямолінійні, як Оксана Забужко чи Степан Процюк. Наприклад, Віктор Неборак, також кандидат наук і професійний поет, зробив кількох наших хрестоматійних письменників носіями «нецензурщини», проти яких, мовляв, «бубабуїсти» та інші постмодерністи виглядають мало не ангелами. «У мене було кілька матюків на 1000 віршів – не знаю, чи це багато», – вдавав «невинного» В. Неборак у розмові з кореспонденткою газети «Слово Просвіти». – В Шевченка більше ненормативної лексики, ніж у нас. [...] Вже не говорю про Котляревського. У контексті української літератури ми були супер-цнотливими»¹³. Приклади, які наводив цей «супер-цнотливець» із названих класиків та ще зі В. Стефаника, не мали нічого спільного з ненормативною лексикою, то були цілком допустимі в літературному творі слова згрубності. Але завдяки такому лукавому прийому підміни понять «бубабуїст» обілював своїх, а на класиків кидав тінь, хоча й опосередковано.

Переважно ж борці з класиками діють напролом, без будь-яких реверансів. Один з них, також кандидат наук і доцент, та ще й у Чернівецькому університеті, діяч, котрий раніше прославився тим, що назвав усенародне відзначення Шевченка «березневим психозом», останнім часом переключився з Тараса Григоровича на Павла Григоровича Тичину, за його словами, «мабуть, найгеніальнішого поета за всю історію української літератури, якого патологічний страх перетворив на найжалюгіднішого дегенерата, співця МТС, цукрових буряків і – що особливо страшно – радянської влади та партії комуністичної, які і довели Павла Григоровича до тваринного стану»¹⁴. «Найжалюгідніший дегенерат», «тваринний стан»... Що й казати, вельми вишуканою лексикою оперує чернівецький інтелектуал. Нехай вона буде на його совісті. Звичайно, якщо така тонка штука у нього є...

Не щадять у сучасних публікаціях і ту, кого П. Тичина називав «найкращою жінкою героїчною, прекрасною Ольгою». Співробітник «Голосу України» Віталій Жежера, рецензуючи недавно видану книжку «Сто великих українців» і шкодуючи – цілком резонно – що немає в ній Стефаника, не втримується від такого пасажу: «... хоча є куди слабша письменниця Кобилянська – що свідчить, либонь, про дещо застаріло-хрестоматійний підхід до наших «великих»»¹⁵. А Яна Дубінянська, авторка «Зеркала недели», свою публікацію «Хтось чорненький...» сповнену «відкриттів» типу: «Какое-то время они (О. Кобилянська й О. Маковей. – Б. М.) даже жили вместе», не соромиться закінчити ще й такою пліткою: «Разыскивая в Интернете дополнительный материал к этой статье, я набрела на следующий диалог в форуме:

– Помогите найти что-нибудь для реферата про Ольгу Кобылянскую!

– А это кто?

– Кажется, это то, что раньше называлось «украинской классической литературой»...»¹⁶.

(Далі буде)

⁸ Кур'єр Кривбасу. – 2003. – № 160. С. 17.

⁹ Там само. С. 47.

¹⁰ Там само. С. 57.

¹¹ Там само. С. 56.

¹² Там само. С. 57.

¹³ Слово Просвіти. – 2002. – 19-25 квітня. Передрук: Молодий буковинець. – 2002. – 10-15 травня. С. 6.

¹⁴ Бойченко Олександр. Крихт не потребував // Молодий буковинець. – 2003. – 9-15 січня. Теж: Бойченко Олександр. Щось на кшталт шатокуа (Конспект лекцій). – Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 2003. С. 50.

¹⁵ Голос України. – 2002. – 9 лютого. С. 9.

¹⁶ Зеркало недели. – 2002. – 23 марта.

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

7. Показники почергових «перетинів» тяглості/континууму усної традиції українських поселень Арадського повіту

Усна народна традиція – це живий процес, який засвідчує її розвиток/еволюцію, чи її звуження або занепад/інволюцію внаслідок розвитку культури, яка поступово замінює функції усної традиції.

«Перетин» усної традиції – це метафорична назва почергового сприймання/рецепції почергових «кілець» «ланцюга» усної традиції й тавризація записаного друкованим способом.

Для показу еволюції/інволюції традиції українських поселень Арадського повіту корисним є вказання Володимиром Гнатюком чисельності українців у 1903 році, у час його польових обстежень: у місті Маков (Makó) Ченадської столиці серед 1418 жителів, які «послугувалися мадярською, румунською і руською мовою», коли Гнатюк «прибув (туди), то ледве віднайшов двох дяко-учителів русинів, які прийшли з північної Угорщини». У Батоні Ченад. столиці – 10 родин русинів; в Печці Арадської столиці – 15 родин русинів; у Рац-С.Петрі – 12 руських родин; в Кетвеню – 30 родин, а в Фенлаку – 50 родин, «в офіційній статистиці нема й згадки про них» (Гнатюк). У величезному селі Нодьлак (рум. – Nădlac) – 15.000 меншканців (...), а мова їх зазначена *romana*. Тамешніх русинів «приблизно 500 душ, в урядовій статистиці – 124». Вони «зайшли сюди в сорокових годах XIX ст. головню з Шароша, але були деякі і з Галичини (...). Не всі говорять однаково, одні менше, другі більше пословаченою мовою (...). Старі говорять чистіше, але їх уже мало. Молодіж говорить лише по-словацьки (між собою)». «Один сорокалітний ще знав «Отче наш» і «Вірую» по-слов'янськи, але їх не розумів, тому в церкві молився по-мадярськи». «Його діти говорять трьома мовами: мадярською, румунською і словацькою, а руської не знають ні слова». У Надлаку, в 1903 р., «крім русинів, живуть ще: мадяри, румуни, серби, словаки і німці».

У всіх досі вичислених поселеннях Володимир Гнатюк не записав жодного народного українського твору.

Протягом часу Надлак став центром і словацької культури. Віддавна в ньому існує словацькомовний лицей, діють словацькі культурні й видавничі установи.

У селі Семлак, в якому Гнатюк записав найбільше розповідних творів, у 1903 році, згідно з його вказанням, жило «греко-католиків 980, а урядова статистика подає 185 душ». «У дійсності, є там коло 400 душ русинів, що живуть також побіч мадярів, румунів і німців. Зайшли сюди з Шароша рівночасно, як до Нодьлаку (...), і є ще деякі старі, що в Шариши родилися».

«У найбільшій місцевості Арадської столиці Німецькому Перегу (по-рум. *Peregul Mare*) фігурує *lingua romana* (...), а в урядовій статистиці не зазначено ні одного русина (...), а там жиє коло 90 руських родин (...), всі католики, яких число – 420, майже виключно русини (...), що прийшли сюди з Орліха, Ядлови і Дубови Шаришської столиці та з Якубян – зі Спіша». Гнатюкові відомості підтверджуються відомостями єдиного його перегського інформатора Осипа Гія.

Стосовно явища таглості/континуума традиції українських арадських поселень достовірно-показове відзначення Володимира Гнатюка: «банатські руські колоністи живуть у суміш із словаками, сербами, німцями та румунами, значна їх частина говорить найменше двома мовами, але є багато таких, що говорять зовсім плавно трьома і чотирма мовами, що не могло залишитися без впливу на тамешний руський діалект (...), а

словацький вплив проявляється найсильніший зі всіх (...), і ми бачимо той вплив в надрукованих текстах, із виїмком румунських впливів, яких не слідно ні трошки».

Перший і найдавніший «перетин» усної традиції українських поселень Арадського повіту здійснив (вірніше, надрукував) у 1903 році видатний львівський вчений-етнолог Володимир Гнатюк. Він провів польові обстеження сіл у так званій Угорській Русі, включно і сіл, що на території сьогднішньої Румунії, як Семлак (*Semlac*), Німецький Перегул (*Peregul Mare*), Надлак (*Nădlac*), в яких українці жили поряд з румунами, німцями та словаками, і записав фонетичною транскрипцією багато прозових матеріалів, які надрукував у 4-му томі львівського «Етнографічного збірника» під назвою «Етнографічні матеріали з Угорської Русі».

(Продовження на 12 с.)

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

(Продовження з 11 с.)

Слід відзначити, що до кожного запису народного твору Гнатюк вказує європейські його паралелі/варіанти, наявні у таких джерелах, як: El. Sklarek, *Ungarische Volksmärchen*; L. Gonzenbach, *Sicilianische Märchen*; J. R. Bänker, *Schwänke, Sagen u. Märchen*; А. Афанасиев, *Народ. Русскія сказки*; М. Federowski, *Lud białoruski; Národop. Sborník českosl.*; Dr. J. Klapper, *Das Märchen von dem Märchen Ohne Hände als Predigtexemplar*; E. Cosquin, *Contes populaires de Lorraine*; Brüder Grimm, *Kinder – unde Hausmärchen*; R. Köhler, *Kleinere Schriften*; J. Polivka, *O zlatém ptačku a dvou chudych*; Б. Д. Грінченко, *Етногр. матеріали*; Анд. Гаврилович, *Двадесет српских народ. приповедака*; Fr. Hinder Groome, *Gypsy Folk-Tales*; Osk. Kallas, *Achtzig Märchen der Ljutziner Estern*; Jos. Kubim, *Povídky kladské* й ін., виявляючися справжнім авторитетним фольклористом-компаративістом. Румунські паралелі/варіанти Гнатюк міг би вказати, користуючись німецькомовною працею 1845 року А. Шотта¹. Докладніша німецькомовна праця Шуллєруса появилася значно пізніше, тобто 1926 року². Не вказав Гнатюк ні інші джерела румунських паралелей/варіантів, бо, правдоподібно, не знав румунської мови.

Поодинокі твори Володимир Гнатюк записав у Надлаку від Івана Кінца (історичний спомин *Л. Кошут і 1848 рік*), в Еір-Шелінді Бігарської столиці, від Гані Янко (дві легенди: *Непослушний син; Нерідна мати*), у Нір-Арадї Саболчинської столиці, від Ласлова Гезе (новелу *Чудесна камізонька і війна з сусіднім царем*).

Найбільше оповідних зразків Володимир Гнатюк записав у Семлаку, розташованому на сьгоднішній території Румунії, в якому в 1903 році, підсумував Гнатюк, було «400 душ русинів, що живуть побіля мадярів, румунів і німців. Серед селяцьких селян, що зайшли із Шароша, в 1903 році були ще деякі, що родилися в Шароші».

У Семлаці Гнатюк попав на талановитих розповідачів. Так, від Михайла Галайка він записав дві казки (*Як чорт відслужував кусник хліба; Царевич і його помічники: Голоняк, Водяк, Змерзлюх*), від Андрія Гудака записав найбільше казок (*Баша король і Червений король; Брат зі звірами і невдячна сестра; Як один брат став королем, а другий з-під голови виймав дукати; Чудесний птах, дивний сон і королеви; Як югас визволив королівну від шарканя; Вандралін король, босорка і три шаркані*) та історичні спомини (*Еміграція на доли і теперішні відносини; Русько-волоські відносини*), від Ілька Галайка записав 5 казок (*Як вояк відгадував чортівні загадки; Вояк, страх, чудесна*

мошонка, плац та шапка; Три брати і молодильна та провидільна вода; Три сестри, роль і його діти з чудесними відзнаками; Три шаркані, міцний Янко і прекрасна Ільона). Від Андрія Чеми записав 4 легенди (*Попівська пімста; Дівчина і розбійники; Дяк-злодій і піп-ворожбит; Зручний злодій*).

У Німецькому Перегові єдиним Гнатюковим інформатором був Осип Гій (на жаль, Гнатюк ніде не подає вік інформаторів), від якого він записав 6 казок (*Як Янко, за-проданий чортові, оженився з його сестрою; Зі свинки принцеса; Як Янко служив на другім світі і на ґрифі вернув на сей світ; Як Янко Попелюх убив шарканя, розбійників і став принцом; Королівна-безручка; Гарна Ільона, премінена в качку, мельон, дівчинку*), легенду *Про Йосифа Прекрасного*, новелу *Як королівна бідувала, і знов королевою стала* та історичний спомин *Вигляд на будучність*, в якому окреслює сумне майбутнє 400 русинів Перегу, які, живучи у Широші та Спіші, «почули (...), же ту долов на мадярськїм краї (...) буде ліпше», переселилися у Перег, де їм спочатку, відзначає оповідач, було непогано, але згодом становище погіршилося, вони не мали ні власної школи, ані ніхто не дбав про них: «Правда, же було ту ліпше, але тепер шя шитко попсовало. Земля дорога, худобни люди не можут собі купити, бо не мают зачъ (...). Тепер люде шя розходжят зайс широко, далеко, котри до Америки йдут, котри до Болгарії йдут, котри до Шлявонії йдут, а шя люд розходит. Люд шя множит, дуже го єст, а помочи не мают од никаль (...), не єст такого за тима худобнима людми, жеби за нима орудувал. Як буде дале (...), та тот люд не буде мочи на шьвіті вижити. Ай ту на Переку єст ту више деудесят фамелій, скоро до п'ять сто руснаків, а сут затрачени, не мают ани чьколу, ани пастиря свого, ани заступника свого, жеби за нима орудувал (...), би за нима дахто заступил, они сами не можут, бо шитки худобни (...). Тоти діти, што ту сут руской фамелії, не мают нияку уцту: прийдут до чьколи, то гварит руснаково, то му там ани нічї ніхто не вкаже. Та ми мусиме оталь піти (...), жеби зме достали (...) од даколь даку поміч (...) а жеби зме достали...».

Значне число поданих Володимиром Гнатюком казок у його збірнику – це відомі українські казки, зафіксовані у різних варіантах. Частина з них розповсюджені у репертуарі різних народів, включно і в румунському. Це такі казки, наприклад, *Як вояк відгадував чортівні загадки, Зі свинки принцеса* й ін.

Подібності між деякими дуже великі й цікаві, як у випадку казки *Королівна-безручка*, в якій наявний широковідомий міжнародний мотив, поданий у міжнародному каталозі Аарне-Томпсон під типом № 706 (Aarne-Thompson, 706). Науковий працівник Бухарестського інституту фольклору

¹ A. Schott, *Walachische Märchen*. – Stuttgart, 1845.

² A. Schullerus, *Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchen varianten*. – Helsinki, 1926.

Корнеліу Барбалеску встановив, що в румунському фольклорі наявний 21 варіант цієї казки.

Найцікавішою щодо порівняльного вивчення є казка *Цісаревич і його помічники: Голодник, Водяк, Змерзлюк* (рум. «побратими» *Flămânzică, Setilă, Gerilă*), широко відома у різних народів, в тому числі й українського (В.Шухевич, *Гуцульщина*, т. 5) та румунського. У румунській літературі казка відома під назвою Білий Арап. Вона прекрасно відтворена класиком румунської літератури Іоном Крянге.

Як зазвичай буває у фольклорі, у румунському побутуванні казка має більше варіантів. У деяких варіантах наявні лише незвичайні товариші казки – Змерзлюк, Голодник та Посух. Це по суті інший тип казки. У деяких варіантах йде мова про певного царя, який хоче видати свою дочку заміж, але ніхто з женихів не в силі виконати його вимоги. Тоді прибуває син іншого царя зі своїми помічниками і виграє. Зав'язка третьої категорії варіантів, ближчих до казки, яка нас цікавить, відмінна: син певного царя, не бачивши віддавна свого дядька, царя іншої країни, просять батька, щоб той вказав їм дорогу до даного королівства, по якій вони зустрічаються із незвичайними товаришами/помічниками. Далі казка розгортається по загальновідомій схемі.

У казці *Царевич і його помічниками Голодник, Водяк, Змерзлюк*, записаній Гнатюком у Банаті, багато елементів (епізоди, назви персонажів, схема розгортання дії та навіть спосіб її викладу) у великій мірі співпадають з румунською казкою. Це, по суті, можна розглядати як два дуже близькі варіанти тієї самої казки. Її зміст такий: живуть два брати-царі. Один має тільки синів, а другий – тільки дочок. Другий цар пише першому, щоб той послав одного сина для королівства. Виряджаючи в дорогу, батько радить синові по дорозі не розмовляти ні з ким, але син все-таки трапляє на злого чоловіка, який примушує його зректися свого імені і стати його слугою. Прибувши до синього царя, злий чоловік, якого прийняли як справжнього племінника, намагається позбутися царевича, посилаючи його спочатку по салат, а потім по дочку зеленого царя. Під час другої подорожі царевич зустрічається з незвичайними товаришами, допомагає мурашкам та бджолам, які обіцяють стати йому в пригоді. У Зеленого царя вони сплять у сильно розпаленій печі, з'їдають назначену кількість їжі, випивають багато напиків. За допомогою одного з них царевич впізнає справжню дочку царя. Після їх повернення до королівства синього царя, кривда розкривається, злого чоловіка покарано, а царевич одружується на дочці зеленого царя, залишається царювати на місці його дядька.

На відміну від румунської, в казці Гнатюка тільки два сини, з яких старший вирушає до синього царя, а не менший; відсутній епізод перевірки батьком хоробрості синів. У румунській казці злий чоловік зачинає царевича у криницю,

а в Гнатюка – у пекло. В румунській казці, крім Змерзлюка, Голодника та Посухи, присутні й інші незвичайні товариші.

Як бачимо, відмінності між цими двома казками незначні. Їх тексти наводять на думку про помітний румунський вплив. Тільки широке порівняльне дослідження цього типу казки могло б встановити точну картину взаємодії впливів у даній фольклорній зоні.

У 1964 році відбувся другий, на жаль, сумарний «перетин» усної традиції Перегю. Випускниця українського відділення Факультету слов'янських мов Бухарестського університету (Марія Тоторян) здійснила польове обстеження Перегю з метою збирання матеріалів для своєї дипломної праці, але тільки з лінгвістичної точки зору, констатуючи, що мовні особливості підтверджують належність говірки села до групи лемківських говорів. У ній наявний сильний вплив словацької мови.

Із наведених у додатку до роботи текстів видно, що деякі звичаї, наприклад, весілля, у 1964 році ще розгорталися за традиційним звичаєм. У ньому присутні були уже нові елементи. Стосовно словесної творчості, не можна висловити точну оцінку, бо в селі було записано лише невеличку кількість прислів'їв та приказок (при їх записі інформатори заявляли, що знають і пісні). Більшість наведених прикладів – це відомі українські прислів'я та приказки, різниця лише в мовних діалектних своєрідностях: *Рачі скорей, як пізніше; Який стрім, такий ябка; Ябко недалеко паде од строма; Який рой, такий строй; Плане од планого вмере*. У наведених прикладах, по-перше, наявні мовні словацькі впливи, а, по-друге, структура наведених паремій – тотожна з тематично відповідними румунськими та словацькими пареміями.

Третій «перетин» усної традиції Перегю здійснив я протягом одного тижня, починаючи з 13 вересня 1967 р., разом із професором Миколою Павлюком (який цікавився мовною стороною говірки села). Взявши із собою том Володимира Гнатюка *Етнографічні матеріали з Угорської Русі*, документувався на місці про історію села, пробував знайти нащадків колишнього оповідача Осипа Гія (співрозмовники відповідали, що немає, емігрували в Америку), розмовляв зі священником церкви так званих «словаків» (як себе уважали молоді люди кварталу «словаків», старожили, навпаки, уважали себе українцями), який дуже жалівся, що не розуміється ніякою мовою з його прихожанами (готує для них «конспекти», як констатував я, з пряхівських книг). Далі прислуховувався до живої розмови місцевих жителів, говірка яких зі всіх відомих мені в Румунії була «найважчою». Коли гадав, що саяк-так сприйняв її, кинувся у мовне «незнайоме море», шукаючи інформаторів.

(Далі буде)

Михайло ГАФІЯ ТРАЙСТА

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ РУМУНІЇ — МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД —

(Продовження з № 345)

Гнат Порохівський
(1988 – 1952)

Детальніше про українську еміграцію в Румунії дізнаємось із праці Вадима Гузуна про Гната Порохівського: *Asul Ukrainian al SSI*¹.

Українська військова еміграція, яка восени 1920 р. відступила на правий берег Дністра, формувалась навколо петлюрівського табору під проводом Гната Порохівського. «Більшість українських військовослужбовців, прийнятих до Румунії, були в центрах Брашов, Феєраш та Орадія Марє (...). Українські військовослужбовці, які отримали притулок у Румунії, у період 1920-1921 років спочатку були розміщені в місті Бельци, а потім переселені до Старого королівства. У Брашові українські підрозділи зустрів начальник таборів для біженців полковник Моску і розосередив їх у двох пунктах, у казармах Бартоломеу та Четицую».²

Підполковник Гнат Порохівський, який пізніше скаже: «Я зобов'язався служити інтересам Румунії з усією відданістю, на яку здатна кожна людина, бо я твердо переконаний, що як тепер, так і в майбутньому, інтереси українського народу багато в чому залежатимуть від інтересів та процвітання румунського народу», був комендантом двох пунктів, де були інтерновані українці, а пізніше й третього, у Феєраші. Він представляв військових у відносинах з владою.

У цих таборах існувало також і культурне життя – емігранти вивчали румунську мову, брали участь у спортивних та релігійних заходах. Українських емігрантів часто приймали за росіян або навмисно їх так представляли. Восени 1921 року, коли петлюрівців разом із врангелівцями тимчасово переселили до Гелкіу, що поблизу Брашова, стосунки між цими двома групами були не зовсім гармонійними, генерал Чернов спробував представити українців, які дуже добре розумілися з донськими козаками (на чолі з генералом Рідвіном), у негативному світлі.

Після інтернування в Замку Кріпості українці попросили розмістити їх окремо від москалів. Гнат Порохівський, якого вважали начальником усіх військових емігрантів у Румунії, мав добрі стосунки з комендантом гарнізону

Орадії генералом Олтяну, єпископом, мером та іншими місцевими діячами. Таким чином культурно-освітня діяльність продовжувалася³.

Між 1920-1930 рр. у таких містах, як Бухарест, Плоєшти, Брашов, Гімеш, Ватра Дорней, Журжа, П'ятра Нямц, Галаці, Скутару, Сату Марє, Текіргйол, Тузла та інші проживала значна кількість українців. Об'єднавшись у робітничі групи з республіканськими чи монархічними поглядами, колишні військовослужбовці працювали на заводах в Джурджу, Барацкоші, Кіміш-Феджеті та Бакеу.

«Представлення інтересів громадян України (держави без території) в Бухаресті включало також допоміжну діяльність. Статут Румунської філії Товариства Українців при Лізі Націй було подано до Міністерства закордонних справ 8 липня 1923 р. Основна мета організації полягала в просуванні інтересів емігрантів, забезпеченні матеріальної, моральної та культурної підтримки, підтримки продовження навчального процесу, а також допомоги інтелігенції з України», – пише у вищезгаданій праці

Вадим Гузун⁴.

Осередок філії знаходився в Бухаресті, а керівництво забезпечували: голова Кость Мацієвич, заступник голови Василь Трепке, секретар Дмитро Івашина (Геродот) – швагер полковника Гната Порохівського та бухгалтер Олександр Долинюк.

Із статті В. М. Власенка та О. В. Сапсая, що з'явилася в «Сумській старовині», присвяченій Гнатові Порохівському, дізнаємося, що румунську філію Об'єднання Українців при Лізі Націй очолюють професор-агроном Кость Мацієвич, журналіст Дмитро Геродот, письменник Ілько Гаврилюк, правознавець Денис Маєр-Міхальський, генерал-майор Сергій Дальвіг, офіцери Олександр Долинюк, Йосип Пшоник, Василь Трепке, Яків Чайківський та інші. Також із цієї статті довідуємося, що крім згаданої вище філії, на території Румунії діяли: Союз українських емігранток, Товариство співачок «Дума», Українське ощадно-позичкове товариство «Згода», То-

¹ Вадим Гузун, *Hnat Porokhivskyi: Asul Ucraineen al SSI*, Вид-во Argonaut, Клуж-Напока, 2013, с.21

² Там само, с. 23.

³ Там само.

⁴ Там само, с. 25.

вариство колишніх вояків армії Української Народної Республіки та багато інших місцевих організацій⁵.

Цілі, поставлені Симоном Петлюрою у його праці *Сучасна українська еміграція та її цілі*, перевиданій Українською Вільною Академією Наук у США 1956 р., були дійсними й для українців, які знаходилися в Румунії: «праця в ім'я державного ідеалу, організація демонстрацій перед міжнародною спільнотою, залучення до наукових організацій, до діяльності європейської преси та журналістики, організація курсів та обговорювань українських тем, боротьба з великою і неподільною Росією, вивчення мови народу, який виявив гостинність (щоб краще знати його, і щоб він краще знав і розумів нас), вивчення європейських мов та організація перекладацької роботи, підготовка робіт про державу, в якій вони жили, дослідження матеріалів, пов'язаних з історією України, в архівах та бібліотеках, моральна та матеріальна підтримка військових, інтернованих у різних таборах, враховуючи значення інтернованих частин як джерела кадрів для майбутньої армії, таких необхідних для розбудови української держави, захист студентства, праця з представниками меншин-емігрантів з України, книговидавництва⁶.

Прожиття та діяльність полковника Гната Порохівського багато писала його дочка, письменниця Ольга Андріч-Порохівська. Зі статті *Мій батько полковник*, опублікованої в кількох українських, а також і в румунських виданнях, особливо у згаданій вище книзі, довідуємося, що молодий полковник Гнат Порохівський відзначився у строю контрреволюційної армії в боротьбі з більшовиками. Одразу після створення першого українського армійського корпусу, що мав на меті здобуття незалежності України, він вступив до нього. У праці *Історія українського війська* він згадується як видатний полководець.

Під натиском більшовицьких частин і надто мало підтримані силами інтервенцій західних країн війська Петлюри були змушені відступити, тому в 1919-1921 рр. полковник Порохівський та його товариші переживають важкий період у польському полоні. Незважаючи на важкі умови перебування в таборах, де вони були інтерновані (Ланцут і Домбіу), полковник не впадав у відчай, навпаки, підбадьорював своїх бойових товаришів, плекав у них національне почуття, організувавши ансамбль української пісні, хор та оркестр. Там, у таборі, вони складали пісні, писали вірші та інші літературні твори, також малювали, зображаючи переважно українське село.

Але вони не могли довго залишатися в Польщі, зима була важкою, а також почались пандемії. Таким чином у 1920 році Гнат Порохівський на чолі українського полку, перетнувши Карпати, прибув до Румунії, де починається новий період, теж непростий – життя в еміграції.

Полковника Порохівського прийняв на аудієнції король Фердинанд і надав йому політичний притулок. Монарх Румунії виявив велику прихильність до цієї контрреволюційної армії, яка через історичні обставини була змушена просити притулку.

Українські емігранти почали вивчати румунську мову, яка до того часу була для них зовсім невідомою, і шукати роботу, часто змушені освоювати нові ремесла. Багато хто мав мистецькі нахили: були серед них і художники, і поети, багато вмili грати на бандурі і, звичайно, всі вмili співати, що робили з великим задоволенням при кожній нагоді. На зустрічі збиралися то в одного, то в іншого, ті, хто прибув до Бухареста, найчастіше, в будинку полковника Порохівського, який з 1923 р. перебував у столиці, де діяв Комітет допомоги українським емігрантам.

Спочатку осередок Комітету був у будинку Дипломатичної Місії Української Народної Республіки, на Каля Доробанцілор, потім переїхав до будинку в околиці Келераш, на вулицю Деля Веке, 45. Будинок існує і сьогодні.

«Комітет проводив важливу діяльність у сфері національної культури. Дуже ефективним було збереження зв'язків із товариством

«Просвіта» зі Львова, який на той час разом з усією Галичиною належав до Польщі. Ми підтримували зв'язки з видавництвом, редакцією та друкарнею цього товариства, звідки вийшло багато книжок українською мовою, що належать українській класиці (Тарас Шевченко, Іван Франко, Володимир Винниченко, Юрій Федькович та ін.), вони приходили поштою до Бухарестського комітету, а також переклади з інших мов книжок для молоді: Жуля Верна, Джека Лондона та ін. Отримували й дитячі книжки – гарно ілюстровані елітні видання. Через «Просвіту» надходили також підручники для вивчення української мови, журнали суспільно-політичної тематики, журнали для жінок, для сільського світу, літографії ікон тощо. Усі одержані видання Комітет розсилав українським передплатникам з Бухареста та провінції.

(Продовження на 16 с.)

⁵ В. М. Власенко, До історії ОУН в Румунії, <https://history.sumy.ua/research/article/9158-vlasenko-v-sapsai-o-do-istorii-oun-v-rumunii-za->

[materialamy-arkhivnoslidchoi-spravy-h-porokhivskoho.html](https://history.sumy.ua/research/article/9158-vlasenko-v-sapsai-o-do-istorii-oun-v-rumunii-za-materialamy-arkhivnoslidchoi-spravy-h-porokhivskoho.html)

⁶ Гузун, цит. пр. с. 26.

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ РУМУНІЇ

(Продовження з 15 с.)

У приміщенні Комітету відбувалися загальні збори українців, різні вшанування (Тараса Шевченка, Івана Франка, Симона Петлюри та ін.), а також святкування Різдва та Великодня. З часом дирекція Комітету прагнула, з огляду на зростання кількості учасників, винайняти для урочистостей більшу залу, де, крім концертів, почали ставитися аматорські п'єси авторів-українців. Вірші українських поетів декламували, співали в хорі чи з солістами, грали на бандурі», – пише донька полковника Ольга Андрич.

Полковник Порохівський народився 29 січня 1888 року в містечку Добра, що на Уманщині (Україна), в родині хлібороба. Середню освіту здобув у Києві, після чого навчався у військовому училищі, а в 1911 році закінчив Вищу військову академію у Владивостоці. Під час Першої світової війни був нагороджений орденом Святого Володимира IV ступеня та Золотим мечем (Георгіївським). Після прибуття до Румунії, у 1928 році, він одружився з Ітою Маргулус, родом з дельти Дунаю, з Килія Ноуа, через 5 років, у 1933 році, народилася їхня перша і єдина дочка, яку вони називали Ольгою.

У цивільному житті Гнат Порохівський займав різні посади: деякий час працював у страховій компанії, був кореспондентом румунської газети закордонної інформації «Капітала» («Столиця»), в якій виступав під псевдонімом Мірча Добреску. У 1923-1933 роках опублікував численні статті в журналах «Дніпро» і «Табір», які виходили у Львові, у видавництві «До зброї!» – документальні, історичні та військові твори на теми, пов'язані з українською проблемою, в яких він палко агітував за незалежність України.

Гнат Порохівський, Дмитро Івашина Геродот та його дружина Антоніна були заарештовані легіонерами й опинилися в підземних карцерах Секурітате. З великими труднощами їм вдалося вияснити ситуацію, і за підтримкою комісара Тотоеску, родом з Буковини, їх було звільнено⁷.

У 1944 році в Румунії встановилася військова диктатура маршала Йона Антонеску, яка ліквідувала легіонерський рух. Щоб уникнути знищення країни німцями, а також щоб повернути втрачені землі, Румунія стала союзником Німеччини у війні проти СРСР.

Багато емігрантів, сподіваючись, що Німеччина допоможе повернути їм втрачену батьківщину й остаточно закріпити незалежність України, записувалися добровольцями до румунської армії, яка, на відміну від німецької, вела війну проти більшовизму.

22 червня 1941 року маршал Йон Антонеску віддав відомий наказ: «Солдати, наказую вам перейти Прут!».

Окрилений надією, що матиме можливість боротися за незалежність України, полковник Гнат Порохівський прийняв пропозицію Генерального штабу Румунської армії стати його технічним радником.

«Опісля минуло багато днів, багато місяців, протягом яких я чекала на нього, перемижовуючи такі рідкісні та короткі відпустки, під час яких я вітала його зі сльозами радості. Моментами радості були також і листи, які рідко приходили від нього у відповідь на багато листів від нас, сповнених нескінченної туги та прохань якнайшвидше побачитися»⁸ – згадує донька полковника, письменниця Ольга Андрич.

За заслуги в антирадянській війні полковник Гнат Порохівський отримав від уряду Румунії медалі: «Хрестовий похід проти комунізму», «Корона Румунії з мечами», «Військова доблесть» та «Зірка Румунії».

У серпні 1944 року Червона Армія вже вела бої на території Румунії. Українські емігранти були дуже занепокоєні, боячись репресій з боку радянської влади за те, що вони сховалися в Румунії і тут агітували за вільну та незалежну Україну.

23 серпня 1944 року король Михайл I уклав перемир'я з Радянським Союзом, і Румунія повернула зброю проти Німеччини. Над емігрантами згущувалися чорні хмари. Комісія завершила всі роботи. Все більше стурбовані українці мовчки сиділи по домівках, уникаючи зустрічей. Ходили жахливі чутки. НКВД розпочав арешти українських емігрантів. Проти українських емігрантів було розгорнуто страшний терор. Керівництво Комітету переховувалося, де могло.

Багато з арештованих, видатних діячів української еміграції, загинуло в концтаборах, точніше їх було винищено, мало хто повернувся до Румунії років через десять, а то й більше.

Одного з активістів – інженера Думітру Лінцького розстріляли на вулиці в Крайові, іншого лідера Українського Комітету Василя Трепке, незважаючи на те, що він був старим і хворим, заарештували й вивезли для суду до Радянського Союзу, де незабаром він помер. Інший українець, Іван Урсенко, намагався застрелитися, коли його прийшли заарештовувати, але не зміг, потім викинувся з вікна і помер у лікарні від перелому хребта. Інші українці зникли. Полковник Гнат Порохівський вирішив протистояти небезпеці прямо. Його заарештували 6 листопада, напередодні великого радянського свята – річниці «жовтневої революції». Про його смерть у концтаборі в Радянському Союзі родина дізналася багато років потому, приблизно у 1958 році.

(Далі буде)

⁷ Там само, с. 46.

⁸ Там само, с. 47.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXXIV)

*Літературознавство.**35. Дослідницькі напрямки.**5. Українсько-румунські літературні зв'язки**(Продовження з № 345)*

У попередній статті даної рубрики («Наш голос» № 345) було висунуто ідею, що картину румунсько-українських літературних зв'язків можна показово накреслити поступовим їх оглядом в діахронному (історичному) плані визначальних моментів історії української літератури, від їх початків до сьогодення.

Румунсько-українські літературні зв'язки першого/найдавнішого періоду історії української літератури – **Література Київської Русі I-XII століть**, сконкретизовані у двох значних творах. Один з них – це «Слово о полку Ігоревім», єдина поема Київської Русі XII століття, в якій зображено похід Ігоря Святославовича й інших князів проти половців у 1185 році. Автор поеми – невідомий. Дослідники допускають, що він був освіченою людиною свого часу, начитаною. Правдоподібно, належав до князівської дружини, бо добре знав усі деталі військового побуту. У «Слові...» наявна близькість до української пісенності (дум). Як і в народних піснях, у «Слові ...» найголовнішою дією особою виступає природа в головних моментах поеми: при виступі Ігоря в похід та при спокутуванні ним утрати бою. Високий художній рівень твору викликав підозріле ставлення до нього деяких європейських вчених, як А. Мазон, та російських, як А. А. Зімін, які сумнівалися в його автентичності, вагаючись, що настільки досконалий художній твір не міг був з'явитися в такий ранній час. Думку про підозрілу появу підтримувала й «загадкова» «історія» його оприлюднення. Вперше «Слово...» було надруковане 1800 року в Москві збирачем стародавніх рукописів Мусінім-Пушкінім, який знайшов його у придбаному 1795 р. збірнику руських і перекладених творів, переписане у Псковській області, імовірно в XVI столітті. Але даний збірник і бібліотека Мусіна-Пушкіна згоріли під час війни 1812 р. проти

Наполеона, так що основним джерелом «Слова...» досі лишилось... його московське видання 1800 року.

Питання автентичності «Слова...» порушила і Магдалина Куцюк.

«Слово о полку Ігоревім» у наш час було перекладене румунською мовою відомим сучасним румунським поетом, свого часу головою Спілки письменників Румунії Міхаєм Бенюком «з давньої російської мови», як уточнює він, та з обширною його ж передмовою, написаною в дусі післявоєнного румунського літературознавства, і видане 1951 року Бухарестським видавництвом „Cartea rusă” («Російська книга»)¹.

Інший художній твір періоду Київської Русі, що дає привід до виявлення літературних зв'язків, включно і румунсько-українських, зовсім незаторкнутих (!), – це «Повчання Володимира Мономаха своїм дітям» – твір великого князя київського (з 1113 до 1125) Володимира Мономаха (1053 – 1125). Даний твір знаходиться у списку Початкового літопису з 1377 р. монаха Лаврентія із Суздаля, через що список називається Лаврентіївським, який починається словами: «Се повести временных лет, откуда есть пошла Руская земля, кто в Кievere нача первее княжити и откуда Руская земля стала есть».

Головний персонаж «Повчань...» – князь Володимир Мономах.

Твір складається із двох частин. У першій частині Володимир дає поради своїм нащадкам-князям, як поводитися: не покладатися на слуг і «тіунів» (адміністраторів), а самому все вирішувати, бути діяльним на війні, не надіятися на своїх воевод, піклуватися про бідних і сиріт, бути милостивим і справедливим, утримуватися від кари на смерть, дбати про свою освіту. Він же вивчив кілька іноземних мов.

(Продовження на 18 с.)

¹ *Cântec despre Oastea lui Igor, fiul lui Sveatoslav, nepotul lui Igor*. Traducere din «vechea rusă» (як відзначається у виданні) cu introducere și comentarii de Mihail Beniuc. - Editura "Cartea rusă", București, 1951. (Traducere după originalul din limba rusă: «Слово о полку Игореве». Издательство Академии Наук СССР, Москва-Ленинград, 1946).

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXXV)

(Продовження з 17 с.)

У другій частині твору вміщена коротка автобіографія Володимира Мономаха, який перелічує свої воєнні походи, різні небезпеки, закінчуючи автохарактеристикою: «Що міг би робити і отрок (помічник, слуга) мій, те робив я сам – на війні, на полюванні, вночі і вдень, в літню спеку і в зимову холоднечу.

Не давав собі спокою, сам порядкував у господарстві, мисливську справу сам вів, про стайні, про соколів, про яструбів сам піклувався. Прості люди, вбогі вдовиці не дозволяв кривдити сильним. За церковним порядком і відправою сам наглядав».

З румунських літературознавців найбільшу увагу «Повчанням Володимира Мономаха своїм дітям» (давньоруська назва – «Поучение къ детям Владимира Мономаха») надав видатний професор Яського університету Петру Караман у своїй статті «Învățăturile lui Vladimir Monomahul către fiii săi», надрукованій посмертно², в якій детально аналізує визначальні аспекти даного твору: 1) твір повністю було знайдено в давньоруському літописі лаврентіївського списку «Повесть временных лет» під 1096 роком, коли Володимир Мономах написав їх перед смертю, «на санях сидя», чи як далі сам додає: «На далечи пути да на саняхъ седя». Даний вираз має метафоричне значення (= знаходитися на шляху вічності), метафора же маючи реальну побутову основу: у східнослов'янських сільських поселеннях, більш консервативних, як у гуцулів, труну з небіжчиком, незалежно від пори року, літом чи зимою, де терен позволяв, везли до могили на санях (див.: Володимир Шухевич, *Гуцульщина. II*). Даний звичай дуже давний: він наявний у копії рукопису із XII століття, в якому йде мова про транспорт до цвинтаря святих Бориса і Гліба.

Факт написання «Повчань...» у рік смерті Володимира Мономаха підтверджується історико-літературним аргументом: написаний заповіт мав сакральну силу, а його порушення було рівнозначним блюзнірству, що приносило нещастя винуватцям/порушникам. Практику оформлення письмових заповітів, відзначає Караман, слов'янські народи

запозичили від візантійців, і таким чином первинні «повчання дітям», первинні духовні заповіді перетворилися у літературний дидактично-епістолярний жанр, до якого належать і «Повчання...» Володимира Мономаха, які були написані, коли автор відчував, що знаходиться недалеко до смерті, і хотів залишити дітям корисні для життя поради/повчання – Ярославу Мудрому, суздальській князівні Марії, вказав розподіл його успадкування: Ізяславу – головний престол Києва, Святославові – Чернігів, Всеволодові – Переяслав, Ігореві Володимировичу – Смоленськ.

Інший аргумент того, що «Повчання...» були написані перед смертю Мономаха, це той, що князь радить своїм дітям «не боятися смерті».

Майже крізь весь твір, відзначає Караман, у різних його пасажах, як дороговказівна нитка, проходить ідея обов'язків людини перед Богом мирського давньоруського інтелектуала перехрестя XI – XII століть: пошани й любові до Бога, перш за все виявлені добрими ділами, вшануванням Його хвалою та звеличуванням Його творчої сили та безмежної доброти, провіденціальних Його діл та чудес. У цих поступках, що виражають піднесене захоплення Божими ділами та божественною провіденцією, відчувається вплив псалмів Давида, у чому все ж таки не можемо не відчути «подув і поетичне обдарування та відчуття автором краси природи. Його ліризм, очевидно, фільтрований через релігійну призму».

² Petru Caraman, *Studii de slavistică. IX.* - Editura universității «Alexandru Ioan Cuza», Iași.- 1999; Petru Caraman, *Restituiri din domeniul slavisticii. Lecții, articole, recenzii.* - București, 2018.

Найефективнішим способом здобуття божественної ласки автор уважає молитви до Бога, Матері Божої, виконувати у моменти дня, починаючи з моменту вставання і кінчаючи моментом лягання. А молитися слід і вдома, і в церкві. Моління супроводити низькопоклонством та колінопреклонінням. Хто не знає молитов, то хай промовляє «Господи, помилуй», коли він їде верхи чи їде пішки. Молитву слід виконувати справедливою вірою та всією теплотою серця.

Караман вчислює обов'язки князя перед своїми підлеглими, його зразкові поведінкові поступки, які Мономах ілюструє своїми ділами.

Цікаві відзначені Караманом джерела «Повчань...» Мономаха. Одні з них – фольклорні, наявні й у подібних зразках румунського фольклору, а інше джерело – це Біблія, з якої він запозичає цитати. Далі – «Гексамерон» Святого Василія Великого, що надає «Повчанням...» поетичний характер. Інші джерела – це слов'яно-російський «Домострой», яким Мономах «багато надихається». З літературних джерел, що послужили Мономахові зразком, Караман вказує: давніші слов'яно-руські «Повчаня...» великого київського князя Ярослава Мудрого (якому послужили грецькі зразки жанру), слов'янські переклади із «Ізборника Святослава» (1076), подібність яких із Мономаховими «Повчаннями...» – *вражаючи*, особливо з «Повчанням Ксенофонта своїм дітям» та «Повчанням Феодори своєму сину».

Автобіографічні деталі «Повчань...» Володимира Мономаха (експедиції проти ворогів та полювання) мають відповідність в апокрифній легенді «Заповіт дванадцяти патріархів», точніше, у заповіті патріарха Іуди, який подібно розповідає вчинки свого життя. З цього можна дійти висновку, що Мономаху була відома ця апокрифна легенда, натхнена Старим Заповітом.

З-поміж книг церковного ритуалу на Володимира Мономаха вплинула слов'янська книга, відома під грецькою назвою «Пролог», що є своєрідним збірником коротких житій святих та стислих промов, адаптованих до різних свят, перейнятих Мономахом з невеличкими змінами.

Незважаючи на багатство джерел, переважно релігійних, «Повчання...» Володимира Мономаха, підсумовує Петру Караман, – це «мирський літературний пам'ятник Давньої Русі» («...este un monument literar laic al Rusiei vechi»; в румунській мові

назви *Русь* і *Росія* передаються однаково – *Rusia!*). Якщо даний твір, безсумнівно, тільки частково є оригінальним, в кожному разі, відзначає Караман, він «є характерним менталітету і моральним опініям епохи», тобто «ідеалові життя, сформованому високим руським суспільством початку другого тисячоліття».

Своєю оригінальністю «Повчання дітям» Володимира Мономаха викликало зацікавлення румунського літературознавства, його переклав Г. Попа-Лісяну³, завдяки, правдоподібно, вбаченій типологічній чи генетичній (?) подібності з твором «Повчання Нягоє Басараба (бл. 1459-1521) своєму синові Феодосію» (рум. „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie”, написаним церковнослов'янською мовою, – факт, здається, ніде не відзначений в дотеперішніх літературознавчих працях, а тільки в цьогорічному матеріалі, розміщеному в інтернеті⁴). В інтернетній статті, крім «Повчань Володимира Мономаха своїм дітям», «Повчання Нягоє Басараба своєму синові Феодосію» порівнюється з «Повчанням Василія Македонського своєму синові Леону» („Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon”), «Повчанням ахридського архієпископа Феофілакта» („Învățăturile lui Theofilact, arhiepiscopul de Ohrida”) чи з трактатом Константина Порфірогенета „De administrando imperio».

«Повчання Нягоє Басараба своєму синові Феодосію» ґрунтовно вивчив сучасний румунський літературознавець і візантист Дан Замфіреску (нар. 21.XII.1933, Бухарест), випускник Теологічного інституту м. Сібіу (1952-1954) та Бухареста (1954-1956), відвідувач курсу з візантології (1956-1959) і відділу слов'янських мов Бухарестського університету (1961-1966), в якому здобув звання доктора філологічних наук (1971), працював у редакціях Асоціації славистів Румунії (1961-1968) та інших румунських публікацій. З 1994 р. Дан Замфіреску – професор Факультету теології та словесності (Facultatea de Teologie-Litere) університету міста Тирговіште. Згодом він – член Секції історичних та археологічних наук Румунської Академії вчених Румунії (Academia Oamenilor de Știință din România). Його науковий доробок багатий, різноматематичний. Про Нягоє Басараба він написав десь три праці. Чи не найвичерпніша – це обширна студія „Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității” («Повчання Нягоє Басараба. Питання автентичності»).

(Продовження на 21 с.)

³ G. Popa-Lisleanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. VII, p. 104.

⁴ https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Нягоє_Басараб&oldid=37335310

⁵ „Arhiva istorică a României”, tom. I, partea a 2-a, București, 1865.

Наталія БУРДУЖА

Творча спадщина Василя Стефаника. Новела «Камінний хрест»

Новела «Камінний хрест» для В. Стефаника була важливим твором – не випадково він так само назвав цілу збірку, що вийшла у 1900 році. Автор розкрив тему еміграції, що стала для багатьох українців тяжким випробуванням, а для деякого навіть і трагедією. Увесь комплекс художніх засобів новели спрямований на вираження трагізму людини, яка втрачає зв'язок зі звичним середовищем та глибоко переживає біль втрати й страх перед безвістю, що чекає в майбутньому: «... підемо світами і розвіємося на старість, як лист по полі».

В українській літературі експресіонізм започатковано саме Василем Стефаником.

Рід літератури: епос

Жанр: психологічна новела

Тема: еміграція галицького селянства на американський континент на межі XIX–XX ст.

Ідея: єдність селянина з рідною землею.

Герої: Іван Дідух, його дружина Катерина, їхні діти, кум Михайло, селяни.

Композиція: новела складається із семи розділів.

Художній напрям, стиль: модернізм, експресіонізм.

«Камінний хрест» – єдиний твір Василя Стефаника, присвячений темі еміграції. За основу новели взято реальний факт: Штефан Дідух (у творі Іван), односелець В. Стефаника, емігруючи до Канади, ставить на своїй нивці кам'яний хрест (який, до речі, і донині стоїть у Русові). У трагедії героя твору краплі зібрано горе тисяч емігрантів, долею яких переймався письменник.

Новела складається із семи частин. Перший розділ новели виконує функцію експозиції, вона ознайомлює читача з долею героя: тут подано портрет Івана Дідуха й авторські екскурси в його біографію. Після десятирічної служби у війську Іван повертається в село і стає газдою на залишеному в спадщину

кам'янистому горбі. Люди пам'ятають Івана у вічній виснажливій праці на цьому горбі. Наступні шість розділів – це прощання Дідуха із земляками, рідним селом, яке, виїжджаючи за океан, Іван запросив востаннє на гостину. У кожному із цих розділів розкривається душевний стан героя, який сприймає розлуку з рідною землею як власну смерть. Хрест на горбі, що зробив Івана калікою, але таки роками годував усю його сім'ю і навіть збагачував їх, символізує і долю людини, і тяжку працю селянина, і трагедію розлуки з батьківщиною, і пам'ять.

У другому розділі ці два наскрізні символи (горб і хрест) підсилюються символічним образом каменя, що його хвиля викотила на берег. Цей образ-символ не випадковий: тема масової еміграції західноукраїнських селян до Канади як руйнування моноліту нації реалізується значною мірою через приховану біблійну метафору «наріжного каменя», що не знайшов свого призначення. Наріжний камінь фундаменту нації, сіль землі – саме такі Дідухи, що їх, розгублених, вирвано зі звичного середовища.

Шостий розділ – це кульмінаційна вершина твору: психологічне напруження вибухає у божевільному танці Івана, що контрастує із загальним заціпенінням, адже з несподіванки шоковані «люди задеревіли». Художній час, динамічний і напружений, розгортається протягом кількох годин. Автор уникає пейзажів та інтер'єрів, натомість зосереджує свою увагу на відтворенні складного внутрішнього переживання героїв. Розповідь ведеться від третьої особи, але вона не відсторонена й нейтральна. За кожним рядком відчувається велика сила співчуття оповідача до трагедії героя.

Земля для Стефаникових селян – не просто засіб до існування, а святиня. Одним із найяскравіших засобів індивідуалізації головного героя є його монологи, у яких домінує образ горба, на якому Іван поставив собі й дружині хрест. Образ хреста тут символізує тяжку, каторжну працю селянина, а водночас трагедію його вимушеної розлуки з рідною землею. За аналогією до більшості творів В. Стефаника «Камінний хрест» називають *новелою*, хоча за жанровими ознаками цей твір усе ж таки ближчий до оповідання, однак сам автор визначав розповідь про Івана Дідуха як *студію*, тобто художнє дослідження душевних переживань героя.

З 1898 року через Краків із західноукраїнських земель на Американський континент котилася хвиля

еміграції. За двадцять років – з 1890 до 1910 рр. – туди виїхало понад 300 000 українців, і майже 500 мешканців тільки зі Стефаникового села Русова. Поштовхом до написання новели став дійсний факт, коли земляк письменника перед виїздом за кордон поставив собі на власному полі хрест. Ця подія так вразила митця, що він присвятив темі еміграції новелу «**Камінний хрест**».

Що приваблювало українських емігрантів за океаном? Щоб цивілізувати заліснені північні території, канадський уряд надавав переселенцям по пів гектара землі за передоплату в десять доларів, якщо протягом трьох років вони зведуть собі помешкання та викорчують на ділянці не менше ніж третину лісу. Погодьтеся, умови життя та праці були надзвичайно важкими, але земля манила українських хліборобів і гнала їх в еміграцію.

Конфлікт у новелі відтворює не стільки зовнішню, скільки внутрішню драму Івана Дідуха. Зовнішній конфлікт пов'язаний із невідповідністю між працею селянина та соціальними обставинами, які перешкоджають йому бути щасливим. Дідух своїм про-

стим селянським розумом збагнув найголовнішу причину еміграції — земля на батьківщині втрачає цінність. Внутрішня драма героя набагато глибша: він повинен емігрувати всупереч своїм бажанням. Батьківський обов'язок вимагає, щоб Іван вивіз родину до Канади, як умовляють його сини. Таким чином Дідуха виринають із тієї системи координат, у якій жив і він, і його предки. Нащадки не хочуть продовжувати традиції, отже, переривається ланцюжок між поколіннями. Усвідомлення цієї кризи поколінь та розставання з рідною землею викликають страшний біль у героя. Для Дідуха втрата батьківщини перетворюється на велику особисту трагедію, не меншу, ніж смерть.

Цей твір сконцентрував у собі все те, що бачив і пережив письменник. Творчість Василя Стефаника піднесла українську літературу до світових вершин. Його твори сповнені національним колоритом і написані крізь призму чуття і серця. Це свідчить не тільки про національне, а й світове значення творчості Василя Стефаника.

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXXV)

(Продовження з 19 с.)

Питання автентичності), надрукована в його збірці „Studii de literatură română veche” («Студії з давньої румунської літератури», 1967 с. 69-183), в якій, опираючись на працях про «Повчання Нягоє Басараба...» таких румунських вчених, як П. Хаждеу, який вважає «Повчання Нягоє Басараба...» великим пам'ятником літератури, політики, філософії та красномовства (румунських) предків» („... un falnic monument de literatură, politică, filozofie și elocvență la străbunii noștri”)⁵, на праці П. Лаврова, який відкрив слов'янський оригінал «Повчання Нягоє Басараба...»⁶, праці Поліхрона Сырку⁷, праці А. І. Яцимирського⁸, на праці болгарського вченого Стояна Романського⁹, на праці П. П. Панаїтеску¹⁰, на рецензії О. Руссо про працю К. Ліцкіка (С. Litzica, „Manuscrisele grecești din Biblioteca Academiei Române”, Бух., 1900), який вперше пустив в обіг добре відому теорію про автентичність/неавтентичність «Повчання Нягоє Басараба...», згідно з якою оприлюдненою постало питання: чи «Повчання...» – це твір часу Нягоє Басараба? Дане двоєке хитання, відзначає Дан Замфіреску, проіснувало в румунському літературознавстві аж до

1963 року, до появи у «Романославці» його (Дана Замфіреску) солідної студії, в якій він поділяє думку про автентичність «Повчання Нягоє Басараба...», сповідувану значною більшістю румунських літературознавців, як, наприклад, Секстіл Пушкаріу, Александру Леудат, Тома Г. Булат, Алексе Прокоповіч, Д. Поповіч, Маргарета Штефанеску, Іон Д. Санду, Васіле Греку, Штефан Чобану, Дж. Калінеску, Е. Турдяну, Іон К. Кіцімія, Петре Ш. Настурел, Ал. Піру, І. Д. Неґреску, І. Д. Лаудат, Октавіан Шкляу й ін. Крім сприйняття одностайної думки про автентичність «Повчання Нягоє Басараба...» вищезгаданих літературознавців, крім показу аргументів автентичності, поданих у численних історіях румунської літератури та в інших матеріалах, Дан Замфіреску аргументує автентичність й оригінальність «Повчання...» тим, що вони були написані автором, що «жив у серцевині подій своєї епохи і турбувався проблемами, з якими стикається лише той, хто бере активну участь у політичному житті» („...un autor trăind în miezul evenimentelor epocii sale și preocupat de probleme cu care era confruntat numai cineva care participă activ la viața politică”).

(Далі буде)

⁵ П. Лавров, *О найденных произведениях Валашского воевода Нягоя* // «Чтения в императорском обществе истории и древности Российских при московском университете», Москва, 1896, кн. IV, с. 4-6

⁷ Поліхрон Сырку, *К вопросу о подлиннике поучений валашского Иоанна Нягоя* // С. Петербург, 1901.

⁸ А. И. Яцимирский, *Валашский Марк Аврилий и его поучения* // «Известия отделения русского языка и словесности», X, 1905, с. 339-374.

⁹ Стоян Романски, *Българската книжнина въ Ромъния и едно нейно произведение* // «Известия на Семинара по славянска филология при университет въ София», 1904 и 1905 год, София, 1905, с. 1-100.

¹⁰ P. P. Panaitescu, *Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității* // «Balcenia», București, 1940.

Володимир АНТОФІЙЧУК

Повість Сидонії Никорович «Анничка»

Перші прозові твори Сидонії Никорович демонструють активні розробки найрізноманітніших сюжетних схем, націлених на охоплення нових пластів життя, залучення до змалювання представників різних суспільних станів, дослідження проявів соціальної та індивідуальної психології тощо. Молода письменниця, продовжуючи наполегливо працювати над своєю творчістю, збагачувалася життєвими враженнями, займалася самоосвітою, реагувала на поради визначних майстрів слова. Поступово викристалізовувалися основні ознаки її творчої манери: поглиблення психологізму, відмову від докладних описів звичаєво-обрядових дійств, тяжіння до ліризації оповіді, відтворення зорових і слухових вражень тощо. З часом очевиднішим стає потяг Сидонії Никорович до створення ширших епічних полотен, що дало їй змогу глибше проникати в суть злободенних проблем, особливо тих, що стосувалися становища жінки в тодішньому суспільстві. На гребені нових підходів до літературної творчості молода авторка опублікувала свою першу повість «Анничка» (1913). Хоч вона задекларувала жанр твору як оповідання, однак особливість його нарративу свідчить на користь малої за обсягом повісті.

На перший погляд конфлікт «Аннички» пов'язаний із традиціями української класичної літератури ХІХ ст. Забобонна вдова Петриха, що «була майже найбагатшою у селі»¹, задурманена діями ворожки, намірилася видати свою доньку за шляхтича, за яким, як вона вважає, її Анничку «жде щастя», панування. Примарними планами матері намагаються скористатися легковажні женихи-шахраї – вихідці із зубожілої шляхти, ласі на чужу маєтність. Один з таких, що «не мав нічого, крім тої лянки на собі та годинника на довгім, грубім мідянім ланцуху» [с. 27], нероба і злодій, засватав Анничку. Наївна Петриха повірила брехливим розповідям про його нібито великий панський рід і призначила заручини. Анничка, котрій минав лише шістнадцятий рік, покірно сприйняла затію строгої матері. Вона боялася «волі мамі спротивитися, бо стара за будь-що була, тай то порядно» [с. 30].

Над своєю долею у можливому заміжжі за Юганом-шляхтичем Анничка почала замислюватися лише після заручин, епізод з якими відіграє в повісті над-

звичайно важливу смислову й архітектонічну роль. Письменниця свідомо уникає традиційного їх опису з тим, щоби увагу читача перенести на гостей Петрихи і показати справжню мету їхнього візиту. Для них заручини – звичайнісінька гра, пуста розвага, добра нагода досхочу погуляти.

Сидонія Никорович гостро-іронічно висміяла дріб'язковість життєвих, в тому числі й духовних запитів зарозумілих шляхтичів. Прибувши на свято під гуркіт звичайного воза і звуки гармонії, вони одразу ж кинулися за стіл. Відтак Юган затіяв бійку з найближчими «кулегами», наслідуючи свого задержаного батька, який хизувався тим, що на його заручинах йому вибили аж два зуби. Тим часом мати задоволено приглядалася до великого газдівства, яке могло би дістатися її синові. А одна з гостей, «перебрана мужичка, що була мамкою в дворі», хвалилася іншим: «Як наш ясновельможний пан підоп'є, то кидає всі шклянки на землю, а решта панів так регочуться, аж за боки беруться...» [с. 29]. Здавалося, що після такої гостини Петриха нарешті отямиться і передумає віддавати Анничку за Югана. Але насправді вона тішилася «ладною» забавою панів, намагаючись всіляко потурати їхнім манерам. І навіть тоді, коли Югана з ганьбою прогнали із села, не відмовилася від свого нав'язливого плану. «Абим знала, що воду буду пити, а мушу мати за зятя пана. Доста я набідилася в мужицькім стані, не хочу, аби й ти була мужичкою, ти молода, дурна, того не знаєш» [с. 40], – напоумляла вона доньку.

Зате Анничка швидко зрозуміла, що шлюб зі шляхтичем-чужинцем не принесе їй щасливого подружнього життя. «Який поганий сей Юган, навіть не заговорить, як ся належить. Цілий день спить, а їсть за трьох, аж страшно, – думала вона. – Або чим Юган ліпший від Касіянового Петра або Николаєвого Сандика? З них будуть бодай порядні газди, а з сього що?» [с. 30]. Анничка з жалем згадувала покійного батька, який був для неї ідеалом сильного й мудрого чоловіка: «“Коби мій неньо ще жили, дали би вони сьому Юганови та мамі добру науку”. Яка то вона щаслива була, як її добре жилося, коли то ще батькова розумна голова всім рядила. Не раз він Петриху наводив на розум та ганьбив її за те, що сходилася з якимось шляхтунками» [с. 32]. Вихована батьком на традиціях національної моралі й етики, Анничка

¹ Гнідий Сидонія [Никорович Сидонія]. Анничка : оповідання. Літературно-Науковий Вістник. 1913. Т. LXIII. Кн. VII-VIII. С. 27. Надалі, покликання на це видання, в дужках вказуватимемо тільки сторінку.

твердо вирішила, що нізащо не вийде заміж за шляхтича.

У своє товариство не приймають Югана і сільські парубки. І не тільки тому, що він походить з аморального, кримінального середовища, а й тому, що цей гоноровитий шляхтич із погордою ставиться до простих селян і грубо зневажає їхні віками усталені норми індивідуальної та колективної поведінки. Тому фінал цього протистояння цілком закономірний: на брутальні випадки Югана парубки відповідають фізичною силою.

Основний конфлікт повісті «Анничка» полягає в соціально-історичному протиставленні селян і шляхти, який актуалізується й національним протистоянням. Йдеться про руйнування в кінці XIX століття шляхетського міфу, за яким поняття «шляхетський» і «шляхетність» отожднювалися.

Як на Буковині, так і в Східній Галичині частина шляхти zdegradувала, втративши свої маєтки і статки, однак пам'ятала про свої колишні привілеї. Предки цієї шляхти, яку русини-українці називали «ходячковою», бо вона, як і прості селяни, ходила в ходаках (постолах або личаках), у давнину отримали шляхетські титули. Вона розмовляла українською (руською) мовою, майже не виділялася від простолюду одягом. Однак подекуди у багатших селах її традиційне вбрання дещо відрізнялося від одягу простих селян. Суттєвою відмінністю цих «ходячкових» шляхтичів від селян було те, що вони до 1848 року не ходили на панщину, не відбували шарварок – додаткову до панщини повинність з будівництва і ремонту мостів, шляхів, гребель, панських будинків тощо.

Однією з головних ознак, які розділяють цю zdegradовану шляхту та українське селянство, в повісті Сидонії Никорович стає одяг. І. Франко зауважував, що в другій половині XIX століття, коли «часом багатший хлоп почне вбиратися по-шляхетськи, то з нього сусіди сміються, кажуть, що перенимає «шляхотську моду» або «шляхотську манеру», і не раз прозивають його «хлопським шляхтичем». Однак у матримоніальних взаєминах цей поділ нівелювався, бо «хлопи женяться із шляхтянками, шляхтичі (рідше) із хлоп'янками, сусідують і товаришують з собою залюбішки»².

Одяг у повісті «Анничка» набуває ознаки переходу від соціального статусу нижчої верстви (селянської) до вищої – шляхетства. Для письменниці цей селянський одяг стає народницьким ідеалом української національної ідентифікації. Кількаразове переодягання Аннички виражає своєрідний перехід через межу, яка розділяє минуле героїні й омріяне її матір'ю шляхетське майбутнє. «...Скидай з себе се дранте та вберися по-панськи, в ті річі, що купила...» [с. 28], –

наказує матір доньці. Українське селянське вбрання Аннички має майже сакральне забарвлення, що підкреслено відображенням героїні в дзеркалі, яке знаходиться «між святими образами». Зображена в ньому дівчина уособлює народницько-етнографічний ідеал: «Анничка поглянула в дзеркало, що стояло між святими образами. Дзеркало відбило її кругле, рум'яне личко, її сині очі, червоні коралі та густо вишиту хлоп'янку. Гарно вона виглядала в сім уборі» [с. 28]. Викрадення коралів шляхтичем-поляком Яном, якого мати нав'язує Анничці за чоловіка, стає провісником, антиципацією втрати нареченого.

Переодягання у «шляхетський» одяг пов'язане з відчуттям втрати (Анничка «з жалем (курсив мій. – В. А.) почала скидати» з себе селянське вбрання), стає вираженням відчуження від власної ідентичності, втрати частки власного «я»: «...Переодяглася в перкальову, погану, прикрої краски сукенку. Нескладно лежало те все на ній, а вона якось незручно оберталася в своїм новім строї» [с. 28]. Це переодягання не перетворює дівчину із селянки на шляхтянку, воно не підвищує, а навпаки, нівелює й понижує її соціальний статус: «Поглянула знов у дзеркало, та яке розчарування: замість гарної Аннички була там якась жидівська наймичка. Їй стало жаль, вона хотіла се скинути з себе та вбрати назад свої річі» [с. 28].

Інший («чужий») одяг відмежовує Анничку від її автентичного середовища, руйнує зону особистого й особистісного комфорту: вона не може піти до дівочого товариства: «...Як піде, коли на ній сі лахи? Сміялися б з неї. Анничка бачила й сама, що се погана одежа, що їй не до лиця [...]. Їй жаль було за червоними коралями, що їх так любила, та за широкими стрічками» [с. 29].

Коли перший жених-шляхтич утік із села, і подружки кличуть Анничку на клаку (спільне в'язання снопів), мати не дозволяє їй переодягатися у звичний селянський одяг, бо це повернуло б Анничку до статусу ще незазваної шляхтичем: «А то пасує раз так, а раз так? Ні пес, ні ковбень! Як же перебралася, а зазвана за пана, то най тримається одного» [с. 35]. А коли дівчина усе ж отримує дозвіл переодягнутися, стає, «як не та!»: «Легенька хустка з маковим цвітом прикрашала її головку» [с. 35]. Вчергове, коли Анничка вибралася на танці, «хоть Петриха її не пускала, хоть грозила, то вона таки вбралася у вишневим шовком вишиту сорочку, в китарик з тхорами, вбрала всі свої коралі та стрічки, а голову завітчала червоним маком тай пішла» [с. 39]. Материні прокляття їй навздогін через відмову від шляхетського одягу стануть ще однією антиципацією нещасливої долі доньки.

(Продовження на 24 с.)

² Франко І. Дещо про шляхту ходячкову. Франко І. Збір. творів: У 50 томах. Т. 26. Київ: Наук. думка, 1980. С. 181.

Повість Сидонії Никорович «Анничка»

(Продовження з 23 с.)

Чекаючи нареченого з Канади, Анничка знову борониться від материних вимог одягатися по-шляхетськи, оскільки та знов знайшла їй нового нареченого – шляхтича-поляка (який виявиться злодієм): *«Петриха старалася намовити Анничку, щоби знов перебралася, але вона про те й чути не хотіла, хоч стара два рази її била»* [с. 45]. Знову ж таки, зміна її нареченим, сільським хлопцем, який виїжджає до Канади, селянського вбрання на панський одяг стає передвісником зміни і його долі.

Ще одна ознака «шляхетності» обидвох наречених-шляхтичів Аннички – неробство й бажання смачно поїсти. При першому сватанні *«позасідали пани за стіл і почали їсти, тай то з таким апетитом, мов три дні у їх роті не було жадної страви. За пів години змели все з мисок»* [с. 28]. При другому, знову ж, *«Петриха доносила горівку, голубці та печену курку. Насилу за-тягнула й Анничку до стола. Почався трапезамент, гості пили та заїдали смачно, аж пальці облизували»* [с. 43].

Обидва наречені-шляхтичі цілком чужорідні для українського селянського етноментального простору. Перший *«вже сидів кілька разів у криміналі, якийсь пройдисвіт, кажуть, що якийсь поляк. То така ціла його родина, дрантогузики, що жадні [о] кавалок хліба. Ходять, як ті цигани, щоби когось затуманити. Та такі ліниві. З голоду вмирає, а робити не буде»* [с. 35]) одразу ж тягне Анничку до корчми, що суперечить добродішній селянській традиції, не береться за жодну працю: *«Видко, що не господарська дитина, а то би надокучило йому таке спання. Ото дороблюся з ним! Я буду на нього робити, а він буде їсти та спати»* [с. 30]. Другий шляхтич, який обкраде Анничку та її маму, теж, очевидно, поляк, про що свідчить його ім'я – Ян.

Прагнення Петрихи видати свою доньку за шляхтича стає головною причиною трагедії її доньки. Намагання перейти із селянського статусу, який проєктується на українську звичаєвість і традиційні уявлення про честь і гідність людини, її потребу своєю чесною важкою працею заробляти на прожиття, до статусу шляхетського, який поєднується в баченні авторки із польськістю, стає цілковитим запереченням етноментальних традиційних уявлень українців, руй-

нує долю Аннички. Головними маркерами приналежності до шляхти стає інший одяг, інші традиції й уявлення, які заперечують усталені цінності українців. Вибір одягу асоціюється із вибором соціального статусу, із вибором долі.

Протиставлення двох світів – селянського та шляхетського – пояснюється намаганням письменниці зберегти й утривалити традиційні національні цінності. Це свідчить про її закоріненість в народницько-етнографічні традиції, характерні для українського письменства усього XIX століття. Однак під цим товстим покривом літературного консерватизму пробиваються потужні модерністичні паростки, що проявляються в сюжетно-композиційній організації твору, яка ґрунтується на паралелі символізму станового одягу та станової й національної самоідентифікації, на зануренні героїв повісті у міфологічно-ритуальні світоуявлення тощо.

Неоромантичне світовідчуження Сидонії Никорович, як і стилістичні засоби, продемонстровані в повісті «Анничка», тісно пов'язують його із творчістю Ольги Кобилянської. Наративні стратегії прози Сидонії Никорович виразно детерміновані моральними закладами, українськими основоположними аксіологічними уявленнями: шлюб на основі почуттів кохання, дотримання моральних норм і християнської традиції – дорога до щасливого майбутнього. Шлюб чи пошук партнера з іншого соціального прошарку неодмінно руйнує людську долю. Саме тому Лікерія із новели «Боярин» не знаходить взаємності й поваги на чужині, саме тому нещаслива Анничка в однойменній повісті, гине її коханий і наречений у Канаді, саме тому не знає щастя Катерина з іншої повісті Сидонії Никорович «Марія», а її коханий Андрій через шлюб з нелюбою дружиною топить свою долю в горілці. Цей детермінізм визначає й долю Маріїної доньки Катерини. Дорога до щастя може бути забезпечена тільки вірністю й чеканням Олексія з війська. Пристрасть героїні до іншого чоловіка руйнує цю визначеність, нівежить її життя.

Типологічно за стилістичними та ідейно-естетичними особливостями Сидонії Никорович «Марія» близька до повістей Ольги Кобилянської «В неділю рано зілля копала» і «Земля» та інших модерністичних зразків української прози. Повість «Касандра» представляє романтичну історію розставання з дошлюбним коханням, розповідь про заміжжя без любові. Однак імпресіоністичне миготіння почуттів, характерів, сплетіння вражень від подій та намагання детально, ніби в уповільнених кадрах, відобразити почуття й відчуття героїв декларує неоромантичну поетику прози Сидонії Никорович.

¹ Стайня – спеціальне приміщення, будівля, де тримають коней; конюшня; хлів.

² Руский-Боул – Рус-пе-Боул (Rușii-pe-Boul), колишня назва села Палтіну Сучавського повіту Румунії.

³ Гербата, гарбата – чай.

Сидонія НИКОРОВИЧ

АННИЧКА

Петриха ходила поперед хати та скликала курей.

— Агій, десь поховалися, та й до чорта десь дівчина пішла, що й нема кому допомогти зловити.

Нараз побачила двох білих когутиків, почала їх кликати, але вони якось недовіркою злітали до зерна. Коли вже дзьобали, Петриха розмахнулася, щоб їх піймати, але когутики з криком втекли в поблизу кропиву. Стара бігала за ними, але як уже добре зморилася, вийшла до воріт, сіла на перелаз. Поклала руку на чоло і дивилася на толоку. Побачила там дівчат, що бігали. Почала, як могла, кликати:

— Анничко, Анничко!

— Чого?

— А йди-но ста!

— Зараз, зараз!

Не борзо прибігла круглолиця, синьоока, з руським волоссям дівчина.

— Нащо вам мене?

— Ану, може, би вже всілася вдома. Дивись, треба ловити когутиків і готуватися... Ти знаєш, увечері твої заручини.

Довго бігаючи вдалося зловити когутиків.

Петриха була майже найбагатшою в селі. Вона твердо вірила в усілякі забобони, чари й ворожбитства. Лишилася удовицею зі своєю одинокою дочкою, ґаздувала сама, лише був у неї малий наймит. Одного разу Петриха щось знемогла, а як лише одужала, пішла в сусіднє село до ворожки. Між іншим сказала ворожка, що її доньці судилося ходити під капелюхом. Від того разу біла собі стара голову, як би то Анничку віддати за пана. Хоч Анничці лише шістнадцятий минав, то вже з цілого села, а то й навіть зі сторони приходили старости. Були то сини добірних, чесних ґаздів, але стара всім відказувала, бо дуже хотіла для своєї Аннички пана. Також дівчині вговорювала, що нема їй пари в селі, та що Анничку жде щастя, ще буде панувати. Скоро рознеслася всюди вістка, що Петриха хоче свою Анничку віддати за пана. І почали виринати пани та сватати в Петрихи. От прийшов із третього села якийсь шляхтун, що не мав нічого, крім тієї лянки на собі та годинника на довгій грубій мідній ланцюху. Він старій набрехав, що він із панського великого роду, що має великий маєток і посватав Анничку. Увечері мали відбутися заручини.

— Анничко, ану, скидай з себе се дрантя та вберися по-панськи, в ті речі, що я купила, бо зараз прийде Юган зі своєю родиною, а ти знаєш, що вони всі пани. Живо, щоб тебе так не застали.

Анничка пішла до другої хати, а Петриха поралася біля вечері. Анничка поглянула в дзеркало, що стояло між святими образами. Дзеркало, відбило її кругле рум'яне личко, її ясні сині очі, червоні коралі та густо вишити хлоп'янку. Гарно виглядала вона у сім уборі. З жалем почала скидати одне за одним з себе і переодягалася в перкалеву, погану, прикрої краски сукенку. Нескладно лежало те все на ній, а вона якось незручно оберталася у своєму новому строю. Поглянула знову в дзеркало, та яке розчарування: замість гарної Аннички, була там якась жидівська наймичка. Їй стало жаль, вона хотіла се скинути з себе та вбрати назад свої речі. Але нараз рознісся гуркіт воза та перемішався зі звуками гармонії.

— Анничко, вже їдуть, вже їдуть! Прибери в хаті.

Анничка кинула свої речі в скриню і вийшла з мамою на подвір'я вітати любих гостей. З воза повилазило чимало «шляхтунів» і «шляхтичок». Була тут Юганова мама, тато, сестра, кілька його «кулеґів» та їхні любки, всі служниці з двору сусідського дідича.

— Прошу гостей до хати, прошу...

Петриха ходила біля них, як коло писанок. Вона накрила стіл. Прибігла і сусідиха Докица, молода метка ґаздиня, щоби своїй матці дещо допомогти. Позасідали пани за стіл і почали їсти, та й то з таким апетитом, мов три дні у їх роті не було жодної страви.

За пів годинки змели все з мисок. Петриха думала, що то так пани їдять, тож най їм буде на здоров'я. Горілка почала діяти, шляхтичі зробили крик, Юган бився з «кулеґами», а решта їх розбороняли. Петриха з Анничкою побігли до хатчини. Як утихло, увійшла до хатчини Юганова мати.

— То, знаєте, чим більші пани, тим більшу фантазію показують, як вип'ють, але ви на те не дивіться.

Вона була рада, що синові трапилося таке щастя. Ґрунт, ціле ґаздівство, 30 моргів поля і дівчина непогана. Повиходили й інші; в одного текла з носа кров, другий тримався рукою за зуби, одній паннунці роздерли фартух, другій розторгали фризурку... Але довго не тривало, забулося все.

— А ви гадаєте, що то добре, як так тихо заручини відбуваються? — говорив старий Юганів тато. — Чоловік навіть не тямить, що заручувався. На моїх заручинах вибили мені два зуби, але й до сьогодні пам'ятаю, що то за порядні заручини були.

— Ая, то правда! — озвалася Петриха. — Ми, ґазди, не пани, та ще деколи на весіллі б'ємося!..

— То таки до забави належить! — сказала Каська, також перебрана мужичка, що була мамкою у дворі. — Як наш ясновельможний пан підоп'є, то кидає всі шклянки на землю, а решта панів так регочуться, аж за боки беруться...

(Продовження на 26 с.)

АННИЧКА

(Продовження з 25 с.)

– А, до забави, певне, що до забави! – сказав Юган.

– Правда, панно Анно, що такі ладні були заручини, забавилися ми неабияк!

Перед полуднем другої днини поїхали всі додому, лиш Юган лишився. Та й не мав чого повертатися, бо пан вигнав його з кузні, що не пильнував роботу та не приходив вчасно. Чому б не посидіти в нареченої? Трохи відпасеться, бо коло нього було такі часом круто і хліба сухого не було. Ліг спати та спав цілий полуденок. Петриха собі біла голову, що би то таке добре зварити зятеві на вечерю. Ймила когутика та зварила в сметані. Як Юган встав, сонце вже заходило. Він вийшов надвір, протер заспані очі і сів на приспу. Стара та Анничка бігали та клопоталися коло худібки, що пригнав з поля малий Михась. Овечки бляли в загороді, Анничка із закасаною спідницею бігала по подвір'ю, кликала та годувала курей. Юган ліниво протягався та дивився на толоку. Неподалік пишався малий ярк із вербами, а між ними приховано стояла керничка. По вечері Юган трохи говорив з Анничкою й Петрихою, потім ліг спати. Анничка сіла на приспу. Був тихий зоряний вечір. З верб розносилися тужні звуки сопілки і наносили смутку у її молоду душу. Білили у вербах дівочі постаті і від часу до часу розносився їх сріблястий сміх. Анничці стало жаль, що вона не між ними, так як бувало, а там так весело, так мило... Її тягнуло туди... Така гарна нічка! Та як піде, коли на ній сі лахи? Сміялися би з неї. Анничка бачила й сама, що се погана одежа, що їй не до лиця, та що ж, як мама так хотіла... Їй жаль було за червоними кораллями, що їх так любила, та за широкими стрічками. Анничка, відколи перебралася, стала несміливою, скривалася від усіх, щоб хто не побачив її, навіть по воду у верби мусіла йти стара Петриха. Та Петриха думала, що Анничка з часом привикне.

Пізно увійшла Анничка до хатчини, скидала якось злісно з себе сукенку та розірвала фалди коло рукава, шпурнула на лавицю та й лягла. Поверталася з боку на бік, не могла заснути.

– Який поганий сей Юган, навіть не заговорить, як належить. Цілий день спить, а їсть за трьох, аж страшно. Ми з мамою лише покушаємо страви, а решту він сам з'їдає. Або чим Юган ліпший за Касіянового Петра, або Николаєвого Сандика? З них будуть бодай порядні газди, а з сього що?

Її роздумування перебило непривітне пугукання сови, що часто сиділа на деревах в Петришинім саду. Се пугукання наповняло Анничку недобрими надіями...

Петриха встала до сходу сонця, випровадила Михася в поле з худобою, а сама поралася на оборі, шепчучи молитву. Як сонце підійшло, збудила Анничку. Вона встала, пішла в сад, з'їла натще кілька грушок, а відтак засіла в stodолі за кросна і ткала полотно. Петриха розіклала вогонь і варила снідання. До неї долітало глухе рівномірне биття берда: ук, пук-пук...

Анничка зі старою поснідали, стара пішла в кукурдзи за бур'яном, а Анничка знову засіла за кросна. Сонце було високо і жарило землю.

– Але сей батяр спить, – думала Анничка. – Видно, що не господарська дитина, а то би навчучилося йому таке спання. Так наш старий кіт, він лиш їсти зілає з печі і знову спить. Ото дороблюся з ним! Я буду на нього робити, а він буде їсти та спати. – Але Анничка боялася волі мамі спротивитися, бо стара за будь-що біла та й то порядно. – Якби покійний батько жив, то би задерав звідси сей Юган, Господи!»

– Анничко, ану, йди до хати. Юган встав, дай йому снідати.

– А не можете дати?

– Бачиш, що в мене руки від бур'яну, з такими руками не добре давати панові сніданок.

Анничка встала від кросен та зі злості фурнула човником під стіну. Увійшла в хату, а на лаві сидів Юган і глумо усміхався до неї.

– Ну, Аннушко, як теж тобі спалося?

– Де-де, я вже забула як! То я тепер встала?

– Знаєш, у нас, панів, так рано не встають, но і я не-привичаєний до того.

– А хто доглядає вам худібку?

– Як є яка, то на то є слуги.

Анничка насипала горня молока, поклала перед ним хліб, ніж та й пішла до дверей.

– Чекай! Де йдеш? Сідай тут, коло мене.

– Не маю коли, йду ткати.

– Але що се значить? Сідай коло мене...

І потягнув її за руку та посадив біля себе. Анничка опустила очі та й дивилася в землю.

– Знаєш, ми підемо сьогодні на пиво до Гершка. Добре?

– Я не йду нікуди.

– Ей, а то чому ні?

– Бо я ще зроду не була в корчмі, хіба що батькові бігала за пачкою та сірником.

– То нічо, але тепер зі мною підеш. Там будуть пан Міхал з двору і Владзьо.

– Що за пани, голодранці.

– Які голодранці! Як то ти так попросту кажеш? – з обуренням відповів Юган. – Штельмахи – то в тебе голодранці?

– А їх дідич не нагнав? Вони вже не в службі; один валяється біля Гершката часом рубає йому дрова, а

другий недавно лиш із арешту вийшов.

— То нічого, але вони з панського шлягу. Так єсть. У їх жилах тече панська кров... Але підемо, Аннушко? — і поглянув їй в очі.

— Ой, бігме ні! А то що я вже остатня, аби я з такими пристакала до кумпанії?

— Але як ні, то ні, на то силування нема, — сказав обурений Юган.

Надійшла знадвору Петриха та, всміхаючись до зятя, сіла утомлена на ослін.

— Душно-душно.

— Знаєте, мамуню, я хочу з Аннушкою піти трохи між люди, а вона ані-ні. Дуже вперта ваша донька.

— Що то, Анничко, що я чую, чому не слухаєш пана? Та ж вони тобі, як чоловік і тато, ти знаєш, що ти сирота.

— Я до корчми не піду, аби з мене всі сміялися.

— Та я хотів, щоб ми пішли на пивце.

— Так, донько, якщо вони хочуть, то йди. Чого з тебе мають сміятися?

— Я таки не піду.

— А що, я вам не казав, що вона вперта?

— А, небого, як ти така, то я з тобою по-іншому побесіду.

Стара зігнулася за чимось, а Анничка тим часом дала ногам знати та втекла в кукурудзи.

— Лишіть, мамуньо, — заспокоював Юган роздразнену люту бабу. — То молоде, дурне.

— Я раз хочу, аби було по-моєму. Якщо ні, то най її не виджу на власні очі. То все моє, мій цілий маєток, вона най не гадає, що не буде мене слухати. Я як захочу, то й п'яди поля їй не дам.

Юган слухав з набожною повагою хрипливий голос старої. Вийшов на обійстя та, позіхаючи, розглядався на гарне забудовання, на нову обширну стодолу, на стайню, кошницю та два карники.

Уже було сонце на полудні, вже стара мала готовий обід, а Аннички не було.

— Анничко, Анничко! Агій, не обзивається. — Тихо було всюди і листочок не ворухнувся. — Чекай, чекай, шельмо. Ти ще прийдеш мені до хати! Ходімо, пане Югане, обідати.

Анничка сховалася в кінець городу, в глинище. Долом журчав малесенький потік, над ним стояли старі похилі верби. Над її головою звисав край берега з самої жовтої пісковатої глинки. Вона чула мамин голос, але не виходила. Гнів опанував її, що мама хотіла її бити задля того пройдисвіта, що не знати, хто він, що він, лише звірилась на його слово.

— Коби мій неньо ще жили, дали би вони сьому Юганові та мамі добру науку.

Яка то вона щаслива була, як їй добре жилося, коли то ще батькова розумна голова всім рядила. Не

раз він Петриху наводив на розум та ганьбив її за те, що сходилася з якимись шляхтунками. А вже й тоді Петриху тягло конче в пани. Відколи Петро вмер, минуло два роки. Стара слухала всіх, хоч би часом хтось що на збитки сказав, стара приймала за правду. А Анничка вже малася в роботі, як коли не хотіла послухати маму.

По обіді нудився Юган, заклавав руки в кишені та ходив по саду. Надвечір пішов до корчми. Людей там було повно. Були сільські парубки і слуги з двору. Юган підпив собі, став відважним і почав із парубками сварку. Він уже вважав себе за Петришиного зятя, а заразом і за сільського.

— Що ти собі гадаєш? Ти, хаме, що ти до кого говориш?

— А ти що за один? Ти кримінальнику, ти злодію!

— А ти видів, як я крав?

— Як я не видів, то другі виділи, світ знає, хто ти. Ти в криміналі сидів.

— Заткай рот, ти, хаме простий!

— На! Маєш хама! А на! А на!

— Бий добре, бий! Най не йде на чуже село людей обзивати.

— Та дівок сватати.

Зчинився крик, галас. Жид вибіг з шинку.

— Ану, люди добрі, я не хочу, аби в мене була бійка. Нащо вам сього, нащо сторонського чоловіка бити?

Юган вирвався та вибіг надвір. Темна ніч. З носа чурила йому кров, лице боліло та горіло вогнем. З корчми вийшов гурт людей.

— А де той батяр? Най ще раз його дістану в свої руки.

Юган, як се почув, побіг щосили і зупинився аж перед Петришиною хатою. Сів на приспу та витирав рукою кров, що лилася струєю з його носа. Пес гавкав, аж рвався з ланця. Надвір вийшла Петриха.

— То ви, пане Юган? Марш, червивий, ади, як збив! Прошу, ходіть у хату.

— Та я, знаєте, я... Мені лучився припадок... Винесіть мені трохи води.

Анничка надвечір приблизилася до хати, але боялася зайти до середини, аби мама не біла. Коли почувла, що пес загавкав, висунула з-за кутка голову і наслухала.

Стара винесла літру води. Юган почав мити лице та руки.

— Що з вами сталося?

— Я... я... знаєте... якось так, знаєте, повертався з корчми, а то дуже темно, зашпотався та геть розбив собі лице та ніс. Гадав, що всі зуби в мене повилітають, поки дійшов сюди.

Анничка аж підскакувала з радості.

(Далі буде)

Анна Поповчук

Анна Костянтинівна ПОПОВЧУК народилася у грудні 1983 року в місті Чернівці, Україна.

У 2006 році закінчила Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Магістр філологічних наук.

З 2006 по 2013 рік працювала редактором і ведучою культурно-мистецьких та науково-просвітницьких передач Чернівецької обласної державної телерадіокомпанії та радіостанції «Буковина».

Лавреатка всеукраїнських та міжнародних конкурсів, володарка низки премій та відзнак професійної майстерності.

Членкиня Національної спілки журналістів України.

Громадська активістка, редакторка, упорядниця художніх видань, ведуча й учасниця культурно-мистецьких програм і заходів.

Поетеса. Авторка книги віршів «БО – ЛЮБЛЮ» (Видавничий Дім «БукРек», 2012 рік).

Учасниця першої антології Майданівської поезії «Небесна Сотня».

Авторка ідеї, співавторка та упорядниця англomовної антології віршів про війну та нинішні реалії в Україні «ГОЛОСИ ВІЙНИ І НАДІЇ» (вихід планується на 2023 рік).

На поезію Анни Поповчук створено чимало гарних ліричних і патріотичних пісень, її твори перекладені на англійську мову.

Аннині статті-спомини вміщено в книгах «ГОЛОС ЕПОХИ» (присвяченій поважному ювілею Чернівецького обласного радіо, і роботі там Анни), та «Метеорит над Кадубом», – на вшанування пам'яті її дядька, відомого буковинського журналіста, публіциста, письменника, багаторічного головного редактора громадсько-політичної газети «Буковина», першого від Буковини Заслуженого журналіста України, Володимира МИХАЙЛОВСЬКОГО.

А відома поетеса і творчий наставник Анни в літературі Тамара СЕВЕРНЮК включила до своєї книги «КРІЗЬ ДИМ ОСЕНЕВИХ ЗГОРЯНЬ» вірш Анни «Заярмили вже людей, забидлували...».

У різні роки поетичні твори Анни ПОПОВЧУК з'являлися на сторінках всеукраїнських та закордонних літературно-мистецьких газет, журналів та альманахів («Буковина», «Буковинський журнал», «Франкова нива», «Золота Пектораль», «Гомін Підгір'я», «Німчич», «Ukrainian people», «СІВАЧ») і на різних інтернет-порталах («Буквоїд», «ЛітАкцент», «Порт-Фоліо», «Майдан. Дрогобич» та інших).

У своїй поетичній творчості Анна пише про людей, події та час, в який ми живемо, природу, яка нас оточує, про дитинство – для дорослих і наймолодших читачів, а також створює філософську, громадянську, духовну та інтимну лірику.

Запрошуючи читачів «Нашого голосу» до відвертої розмови, Анна щиро вірить, що її вірші не залишаться непоміченими та знайдуть добрий відгук в їх серцях і душах.

Анна ПОПОВЧУК

ГЕРОЇ ЩЕ ЖИВУТЬ У ЦЮ ЕПОХУ...

...Коли назустріч побіжать
Душа моя і Я до Тебе
Відчую бути-не-самій –
Потребу.

Коли все вирішать за нас –
Життя і долю...
Весь гнів, затиснутий в кулак,
Стисну до болю.

Коли звучить: «До бою!» клич,
Ревуть гармати, –
Під звуки «братської» війни
Вчусь засинати.

Коли по битві Ти прийдеш –
Брудний, голодний,
В очах рішучість віднайнеш...
Страх – у безодню.

Я напишу тобі твір
Це буде поема
Поема однієї
Поема одного
Поема однієї ночі
Поема одного смутку
Поема однієї появи
Поема одного подиву
Поема однієї любові
Поема одного подиху

Поема для одних

ЗИМОВА МОЛИТВА

Падай, снігу, падай,
З неба присипай
Все брудне та чорне,
Душі нам єднай!
Сипся, сипся, сніже,
Ізгори униз, –
Прикривай надніжно
Янгольський Узвіз!..

Так боюсь, що стихнеш... –
Краще не стихай!
Хай в земному пеклі
Стане білий рай!

*«Усі ми – жертви Зорі Полин»
Дню 26 квітня 1986 року*

Я не можу сьогодні гуляти
і співати веселих пісень.
Тільки – згадки про болі,
всі думки – лиш про втрати...
...В Україні /та й світі!/ нині –
жалобний День...
Землю нашу навік сколихнула
Смертоносна Зоря Полин...
Наші очі – осліпли,
Наші душі поснули...
Наче кожен у світі – один...

ІЗ КНИГИ БОЛЮ

Будь всім нам... Живи!
Я в прикмети горючі не вірю.
Вбережись від чуми, від холодної злої п'їтьми,
Я до Неба молюсь, я благаю,
Хоч, може, не смію:
Ти лиш будь нам усім,
Ти лиш будь нам, лиш будь
І – живи!

З темним болем пішов
Ти на бійню – жорстоку, криваву...
І в Засвітті злетів, наче Янгол...
З підбитим крилом,
Полишивши землі свою молодість,
Відданість, славу...
Передчасно пішов...
Та незламним у битві зі злом.

Але тужно, наш Янгол, боляче, Янголе,
Сумно...
Хоч і крила твої
Прижилися у наших руках –
Мов троянду – твій біль
Нам запечено в душах і думках...
Йде за вбивцями Суд –
Їм не буде прощення в віках...

У ЧАСІ

Між мушлями перлини поховались
Надто щільно.
І віск стікає по свічі.
Ці відчуття такі невільничі.
...

...Так вітер віє між гіллям,
Природа молиться до Бога.
Була сама, тепер – твоя.
І рушниками нам дорога.
Час проростає у віки,
А ми – ступаємо в Безсмертя.
Тремткі поезії рядки –
Моя опора в круговерті.

ЛЮБОВ НА ТЛІ ВІЙНИ

...Свіча збігає прозорим воском,
Що помутнішає вже за мить.
І знов у грудях за всіх щемить...
Стоїть квіткарка попід кіоском.
Біль не минає, як віщі сни.
Як снівний осуд чи пересуди...
Якщо не віриш – себе вщипни
/ще болючіше щипають люди!../
...Ще й треті півні не проспівують.
Трембітні звуки вівчар пасе.
Туманів ранніх солона павідь
Понад пляями нас двох несе!..
І понад кручі... і понад гори...
І понад муку... Війна іде...
А серце з серцем свій всесвіт творить –
Всепереможний, як Божий день.

Забери усі тривоги, моя пташко!
Відійми їх чимпошвидше – та ж не важко!
Всі печалі відітни, тяжкі турботи
Із щобуднів і рутинної роботи.
Віднеси оці «скарби» кудись далеко, –
Хай дивуються: «Куди?» услід лелеки.
А ти будеш – над усім, за небохмар'ям.
Не зупинить лету сірість і бездарність.
Ти відпустиш негатив із лона світу, –
І катарсис закружляє на орбітах.
...Ти повернешся, пташиночко, здалека
І усім після очищень – стане легко!!!

Віктор ГРИГОРЧУК

В ЯССАХ ВІДЗНАЧИЛИ ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ ПОЕЗІЇ

Поезія – один із найцінніших проявів культурної та мовної самобутності людства. Вона практикувалася протягом історії, у кожній культурі та на кожному континенті, що говорить про наші спільні цінності, і цей факт може перетворити її на справжнього посланця діалогу та миру.

На 30-й сесії ЮНЕСКО, що проходила в Парижі з жовтня по листопад 1999 року, було прийняте рішення відзначати Всесвітній день поезії з метою підтримки мовного розмаїття через поетичне вираження.

Національний музей румунської літератури в Яссах звернувся до Яської філії СУР з проханням допомогти в організації з нагоди Всесвітнього дня поезії заходу під назвою «Полудень румунської та української поезії», який пройшов 21 березня в залі Studio J музею «Васіле Погор» – будинок Junimii в Яссах. Ця акція була задумана як румунсько-український міжкультурний діалог для популяризації культури та традицій двох країн і, зокрема, культурного розмаїття та заохочення молоді та, чому б ні, відкриття нових талантів, незалежно від віку. Метою цієї діяльності було відкриття та популяризація поезії з Румунії та України та водночас залучення українських біженців, які проживають у місті Ясси, до культурних та освітніх заходів. Яська громада українців активно долучилася до організації заходу підготовкою колажу віршів румунських поетів у перекладі українською мовою та, відповідно, творів українських поетів, перекладених румунською мовою, використовуючи книги з бібліотеки філії, а також колекцію журналу «Наш голос», який видає Союз українців Румунії. У рамках заходу Яська філія організувала книжкову виставку поетичних перекладів з румунської на українську та навпаки поетів: Степана Ткачука, Міхая Гафії Трайсти, Івана Ковача, Корнелія Ірода та інших.

Гості заходу Ольга Проніна, спеціаліст із соціальних зв'язків та перекладач Асоціації українців у Яссах, і Валентин Талпалару, музеограф Яського НМРЛ, читали румунські та українські вірші, даючи нагоду публіці відкрити оригінальність двох культур.

Модераторами заходу були Діана Вrabіє, музеограф НМРЛ Ясси, та Вікторія Макарі, керівник

проектів Асоціації українців у Яссах, яка допомагає українцям інтегруватися в життя нашого міста, пропонуючи їм інформацію та можливості працевлаштування.

Захід, у якому взяла участь численна публіка, був вдалим, а організатори бажають і надалі залучати Яську філію СУР до таких акцій, тож запропонували укласти довгострокову угоду про співпрацю.

Відзначаючи день поезії, ми відзначаємо нашу здатність об'єднатися в намаганнях зберегти й помножити культурне різноманіття як спільну турботу людства та невіддільну частину процесу міжнародного розвитку.

Поезія може змінити уявлення людей про світ, надихнути, налагодити стосунки між людьми та створити між ними гармонію. Поезія продовжує об'єднувати людей у всьому світі, даючи їм можливість пізнати та краще зрозуміти одне одного.

Джессіка БІЛЬЧИК

29 квітня — Міжнародний день танцю

Людина — безперечно, найдивовижніше земне створіння. Лише подумаймо, якими прекрасними здібностями ми наділені. Наші очі здатні милуватися красою навколишнього світу. Вуха доносять до найтонших струн серця музику, яка зігріває душу. Мозок розповсюджує всім органам команди для руху. Вуста дарують оточуючим слова, які спонукають їх усміхнутись. Ми наділені усім потрібним для щастя, у нас є все для того, щоб насолоджуватись життям. Розмірковуючи про те, з якою любов'ю ми створені, серце радіє, співає і танцює. Безперечно, радість, пісня і танець народжуються у глибині душі, а те, що ми виявляємо своєю зовнішністю, це іноді лише частина того, що відчуваємо. Ясно ж чому, найщасливіші моменти з життя не обходяться без музики й танцю.

Не дивно, що протягом історії люди захотіли відзначати дні мистецтв, які прикрашають життя. Наприклад, у 1982 році, Танцювальний комітет Міжнародного театрального інституту, головний партнер виконавського мистецтва ЮНЕСКО заснував важливе для всіх любителів танцю свято: **Міжнародний день танцю**. Не випадково вибрали засновники заходу й день святкування, адже **29 квітня 1727 року** народився творець сучасного балету, французький балетмейстер Жан Жорж Новер. Це свято не просто сприяє розвитку і розповсюдженню такого важливого мистецтва як танець, воно може єднати людей з усіх куточків землі. День танцю єднає всіх людей, які відчувають силу музики, насолоджуються нею і мовою тіла, роблять особистий внесок у свою культуру. Як же прекрасно, що мова тіла зрозуміла людям будь-яких національностей, ця мова передає те, що слова не здатні передати, вона зачаровує душу і викриває найглибші почуття та думки. Цим пояснюється і неповторна краса нашого українського танцю. Але, якщо говоримо про танець, обов'язково маємо пригадати вплив фольклору і народного духу, треба поміркувати над емоціями й почуттями, якими навіяні танці нашого народу.

Подумаймо трохи про **український гопак**. Зараз, це найвідоміший у світі український танець, це візитна картка української хореографічної культури. У давні часи гопак вважався бойовим танцем, його виконували козаки Запорізької Січі у XVI-XVIII століттях. Для козаків, гопак був способом тренування, своєрідним діалогом, у якому вони постійно

удосконалювались і демонстрували свою мужність і сильний характер. Спочатку, його танцювали виключно чоловіки, і лише після знищення Січі гопак почали виконувати й дівчата у парі з хлопцями. «Іноді, перед битвою, виходили й танцювали, щоби показати силу українських воїнів» — говорить Денис Богуш, політолог і дослідник характерництва. Козаки дивували своїм вмінням танцювати і співати водночас, адже так вони не просто танцювали, але й тренувались. Всі рухи гопака тренують здібності, які роблять воїна непереможним у бою, вони розвивають силу і спритність, гартують людину ментально, ось у чому полягали бойові успіхи козаків.

Гопак — візитна картка ансамблю імені Павла Вірського

У сучасній історії, гопак відродився завдяки **Павлові Вірському**, який, у 1937 році, створив ансамбль народного танцю. Досі пір національний заслужений академічний ансамбль танцю України імені Павла Вірського зберігає основні сцени й мізансцени відродженого ним танцю.

Скільки часу потрібно, щоб навчитись гопака? На це питання відповідає генеральний директор, художній керівник ансамблю імені Павла Вірського Мирослав Вантух в інтерв'ю для телеканалу 1+1: «Це велика наука і якщо йдеться про виховання артиста, то мінімум п'ятнадцять літ треба виховувати». А вищезгаданий політолог Денис Богуш твердить, у тій самій передачі: «Вірський взяв і зробив із гопака шедевр. У світі немає жодного такого танцю, який би показував наш дух український. Я взяв участь в організації чемпіонату Європи з карате у Києві. Туди приїхали найкращі майстри карате, і ми вирішили в перерві виступити ансамбль Вірського. Я бачив обличчя цих майстрів карате. Вони просто з відкритими ротами на це дивились.

(Продовження на 32 с.)

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

КВІТЕНЬ

9 квітня

• 83 роки від дня народження Вікентія Николічука (1940-2021) – публіциста, культурного діяча, голови Галацької філії СУР і її співзасновника.

16 квітня

• 90 років від дня народження Стеліана Груї Яцентюка (1933-1996), письменника, науковця, університетського професора.

18 квітня

• 32 роки від дня народження письменниці Лариси Михаєли Трайсти (1991 р.).

20 квітня

• 80 років від дня народження Дана Хорії Мазілу (1943-2008) – румунського літературознавця, філолога-україніста, перекладача, члена Румунської академії.

24 квітня

• 91 рік від дня народження Михайла Мачоки (1932-2018) – публіциста, культурного діяча, першого її засновника, старанням якого вийшла друком книга «Тарас Шевченко – Апостол Українського народу» на честь 200 років від народження поета.

29 квітня – Міжнародний день танцю

(Продовження з 31 с.)

Ті стрибки, та сила й ті трюки, які виконували ці хлопці... вони перевершували в десятки разів те, що відбулося під час чемпіонату».

Без сумніву, український гопак – це один із найкращих способів пізнати український народ. Попри силу, мужність і дух незламності переданий гопак, ми помічаємо і справжню захопленість та любов до краси. Звернувши увагу на різнобарвні костюми танцюристів ми розуміємо, наскільки чутливий наш народ до усього, що прекрасне, а особливо до природи. А тендітні дівочі рухи вказують на ніжність українських сердець. Зрозуміло ж, чому цей неймовірно прекрасний танець, виконуваний на великих світових сценах, підкорив мільйони сердець і виграв численні премії.

Коли говоримо про українську хореографічну культуру, то варто згадати і таких відомих особистостей, як хореограф Григорій Чапкіс або прима-балерина Катерина Кухар.

Григорій Чапкіс – український хореограф румунського походження. Румунську мову вважав рідною і пишався тим, що народився в Румунії. Танцювати він навчився на вулиці та, оскільки виріс серед циганів та молдаван, напевно від них і навчився танцювати. Йому було 20 років, коли став балетмейстером у театрі імені Івана Франка. Роком пізніше, у 1951, будучи представником України подолав «залізну завісу» та поїхав до Берліна на Всесвітній фестиваль молоді

та студентів. Найбільше пишався тим, що протягом 27 років співпрацював з Павлом Вірським, разом з яким об'їздив 71 країну світу. Також він відкрив Школу танців Чапкіса, брав участь у численних благодійних проєктах і написав книжку «Любов і танець – секрети довголіття».

Катерина Кухар – прима-балерина Національного академічного театру опери та балету України імені Тараса Шевченка, їй було п'ять років, коли розпочала свій творчий шлях. У 16 років талановита українка блискуче дебютувала у головній партії на відомій японській сцені «Bunka Kaikan» у Токіо. Також вона танцювала у парі з всесвітньо відомими артистами балету, а у 2020 році стала керівником Київського державного фахового хореографічного коледжу. Попри численні проєкти, у яких брала участь, варто зазначити, що артистка знімалась у кіно. Наприклад, у 2019 вона зіграла ворожку у фільмі «Великі Вуйки», у 2020 – артистку у фільмі «Віддана», а також у 2019 подарувала героїні анімаційного фільму «Мавка. Лісова пісня» свою пластику, грацію і ходу.

Ці та інші артисти показали всьому світу наскільки талановитий наш народ. Ми пишаємося ними!

Варто зрозуміти, що танець – це невіддільна частина кожної людини. І навіть якщо у нас немає особливого таланту до танцю, не забуваймо «танцювати душею» при кожній можливій нагоді.

Webografie:

<https://www.youtube.com/watch?v=MGf85OuVLck&list=LL&index=1>
<https://uk.wikipedia.org/wiki>

Олена ФІДКЕВИЧ

СОЛОДКІ СЛЬОЗИ

(Продовження з № 345)

Мене охопила дика завзятість. Нарешті! Діяти! Нарешті, – шанс на майбутнє! Останній ресурс – газ відключено, а це перший поштовх. І вільна дорога на дамбі у момент, коли ось-ось до нас увірвуться рашисти. Вони й так нас вже оточили з усіх сторін. Це може бути останній шанс. Сильнішого поштовху до дії годі й чекати.

Я скинула все в рюкзак та пакети, одягнула найтепліший костюм, який у мене був, натягнула дублянку і шапку, та окуляри, щоб мене було легше ідентифікувати, як дівчину. Всі натягнули максимум багато шарів одягу, цієї ночі було -11. Коли я вибігла на вулицю, у нас під хвірткою вже стояла купа людей. Виявилось, разом з нами вирішили їхати ще пів вулиці. Загалом, машин 20. Я винесла аркуші, на яких понаписувала «ДЕТИ», та роздала всім, кому треба було. Дітей реально було багато. Дуже багато...

За 10 хвилин всі сіли в машини і колона вирушила. Перед цим був короткий інструктаж: уважно вдивлятися праворуч, ліворуч; в разі чого швидко падати на підлогу. Ми їхали другими. Женя за кермом, мама поруч з ним, ми з сестрою позаду. У третій машині їхав батько, з ним мій дідусь та наша стара сусідка.

Коли почали під'їжджати до дамби, мені стало реально страшно. Дамба довжиною 700 метрів.

– Народ, давайте потренуємося, – як ми будемо лягати в разі обстрілу.

Ми з Настею примірялися лягати навхрест. Мама лягала вперед, а от Жені було не так просто. Попереду було кермо, до того ж йому треба було дивитися на дорогу. У мене всередині все похололо. Якщо в нас почнуть стріляти, то легко потраплять йому в голову. Ні, тільки не це... Від паніки моє тіло заціпеніло. А тим часом ми вже проїхали місце, де раніше стояв кацапський танк, та звернули на дамбу.

Дамба. Така велика, з чудовими краєвидами; ми часто гуляли тут і дивились на схід сонця. Але тепер це було дуже небезпечне місце. З одного боку – озеро, а з іншого – поле, тож ми були, як на долоні... Мене втішало те, що ми їхали третіми. Якщо дамбу почнуть обстрілювати, то швидше всього це вже будуть робити, коли перші машини проїдуть. Мені було жахливо від всіх цих думок... Все тремтіло, мене нудило. Фух, ми проскочили. Всі машини їдуть.

Далі була дорога, що вела до Житомирської траси. Я часто їздила тут на велосипеді. Було дивно

вдивлятися у сторони в очікуванні, що будь-якої миті на тебе може виїхати танк, чи можуть прилетіти кулі. Ми звернули в останній поворот, попереду виднілася траса. Машини швидко мчали до неї. Я хотіла, щоб ми пошвидше доїхали й проїхали її, та одночасно було моторошно і не хотілося, щоб ми до неї дісталися.

Несподівано в лісі, збоку від дороги ми побачили машину та двох чоловіків східної зовнішності. Один тримав біля обличчя чи то телефон, чи то рацію. Ми проїхали повз них.

– Хто це?

– Напевно, рашисти.

Ми виїхали на Житомирську трасу. Точніше на те, що залишилося від траси. Повний шок: розстріляні машини, розбита траса, вбиті люди, тіла яких ніхто не прибирає... Все це я бачила трохи більше секунди, після чого відразу опустила голову – свідомість відмовлялась сприймати реальність...

Ми поїхали по зустрічній смузі в сторону Києва. Скрізь були відбійники, проїхати праворуч було неможливо. В якийсь момент я почула звуки, схожі на звуки великого граду, що б'ється об метал. Розуміння того, що саме відбувається прийшло, коли моє тіло вже інстинктивно лежало внизу... Нашу колону обстрілювали!

Не пам'ятаю, чи кричала я, але хтось кричав... Машина різко сіпнулася – це Женя зробив розворот з заносом. І в цей момент мене оглушило. Звук був такий гучний, ніби мені вибили барабанну перетинку. При чому, чомусь тільки в одному вусі. Я не усвідомлювала, що відбувається... Тільки коли ми вже помчали у зворотному напрямку, а звук врізання кулі у корпус машини припинився, я трохи підняла голову...

Мама і Женя були живі. Настя лежала засипана склом, але крові ніде не було... Якийсь час не було ні звуку, але врешті Настя заворушилась – жива! Попереду була купа машин, які панічно розверталися. Ми об'їжджали їх, вони нас. Утворилася хаотична купа. Я глянула назад і видихнула – позаду їхала машина тата. Ми приходили до тяти й починали усвідомлювати реальність: в машині прострелені 2 вікна, кулі пролетіли неподалік Настиної голови, є дірки в підголовнику... Так, в підголовнику сестри – три дірки; швидше всього там застрягли кулі. Я глянула на Настю – вона була просто біла. Абсолютно біла від страху. Я схопила її за руку.

(Продовження на 34 с.)

СОЛОДКІ СЛЬОЗИ

(Продовження з 33 с.)

— Як ти? Тебе не поранило? Щось болить?

— Ні, все нормально.

Я повернулася до Жені з мамою.

— Що тепер?

Мама теж була біла.

— Не знаю. Напевно, треба назад.

— Ні! Тільки не назад!

Всі мовчали. Ми звернули з траси й проїхали місце, де стояли ті двоє чеченців. За нами їхали машини, які вже також розвернулися. Але, білої машини, що була в колоні попереду нас не було видно... Ми їхали у напрямку дачі, назад... Мені було страшно: тільки не це! Невже все, що тільки що сталося – дарма?

Ми вже трохи проїхали лісовою дорогою і Житомирська траса зникла. Аж раптом нам назустріч виїхала ще одна колона, машин п'ять. У першій машині за кермом була мамина подруга. Вона колись належала до військових структур. Всі зупинилися, прямо посеред дороги. До нас підбіг батько, впевнився, що всі живі й не поранені, це, мабуть, було чудо...

— Ви звідки? Що з вами?

— З Житомирки, там неможливо проскочити, рашисти розстрілюють всіх підряд! Не дивляться, що діти, чи жінки... Ми не бачимо білу машину з нашої колони. У нас кулі навіть в підголовнику, чудом живі, втекли...

— Мені все одно людей треба вивезти. Зараз знайдемо варіант.

Вона повернула машину не ліворуч, до Житомирської траси, а праворуч. Там, за різким поворотом було село. Ми прилаштувалися за нею. За поворотом виявився наш блокпост. От так, – парадоксально. Всього у трьохстах метрах стояли ті два чуваки з рацією. А тут – уже наші.

Спочатку ми в деталях розповіли військовим про нашу колону, розстріл, про те, що одна машина точно не розвернулася. (У цій машині була молода сім'я з малим хлопчиком). Військові почали передавати цю інформацію по рації та питати нас про деталі. Далі ми сказали, що все-таки хочемо прорватися. Після нетривалих перемовин військові погодилися провести нас трохи, – до іншого відрізка Житомирської траси. Хо-

ча і попередили, що шансів 50/50, тому що є три кілометри поля, яке ніхто не контролює.

Нас пропустили, і ми поїхали за машиною військових. Настине обличчя вже трохи повертало свій колір. У мене був такий стан, ніби я вже померла. Я погано відчувала своє тіло, воно заніміло, голова була невагомою.

Ми не знали хто вижив, та скільки людей повернулося на дачі. Ми не знали скільки людей підуть на другу спробу. Навіть якби ми й хотіли перевірити – зв'язку не було...

Ми виїхали за село та поїхали лісовою дорогою. Тепер ми їхали колоною із п'яти машин. За декілька хвилин супроводжуюча машина військових зупинилася. Всі наші водії повиходили, і військовий почав робити їм інструктаж. Ще декілька хвилин і Женя повернувся в машину.

— Далі військові нас супроводжувати не можуть: ми їдемо самі. Вони попередили людей на блокпосту з того боку Житомирської траси, щоб нас чекали.

Ми кивнули. Женя натиснув на газ, і машина, об'їхавши військових, помчала вперед. За декілька хвилин ми виїхали з лісу в поля. Знову абсолютно відкритий простір, знову дуже страшно... Дубль номер два... Час від часу чутні вибухи: то ліворуч, то праворуч. Полями ми їхали хвилин п'ять, пильно вдивляючись в усі боки, готові будь-якої миті впасти на підлогу... Попереду знову маячила Житомирська траса, та ми не бачили що на ній, бо тепер вона була на узвишші. Щоб на неї заїхати, треба було розігнатися. Женя натиснув на газ, і ми рвонули на гірку.

На трасі було пусто в обидва боки. Відбійник прямо перед нами був розбитий. Ми на швидкості проїхали на інший бік дороги, і одразу ж звернули

Житомирська траса – «дорога смерті»

ліворуч – на вузеньку доріжку, що йшла паралельно трасі за відбійником. Я почувалася трохи захищеною через те, що від траси нас відділяв напівпрозорий паркан, який захищав село від шуму машин.

Женя їхав за чорним джипом, і повторював:

– Давай, ще трохи... Триста метрів...Двісті...Сто...

Мене це заспокоювало, та я бачила, що ми наближаємося до місця, де в нас пів години тому стріляли. Ще трохи – і поворот праворуч, Житомирська траса залишається позаду. Десь тут має бути український блокпост. Фух, – так і є!

Нас зупинили на блокпості. Це було дуже страшно. Перед нами були наші, українські військові, які направили на нас близько п'яти автоматів. Позаду, у ста метрах, ховалися рашисти, які в будь-який момент могли почати стріляти. За мить я оцінила, наскільки нам пощастило, що на тому боці ми чітко все узгодили з попереднім нашим блокпостом. Нас пропустили майже моментально, без обшуків, саме тому, що їх попередили. Не думаю, що було б так швидко, якби купа машин з'явилася б на цей блокпост несподівано. А в результаті всі наші п'ять машин легко пропустили, бо вони знали, хто ми, знали, що нас розстріляли.

Женя розвернувся і поїхав по селу. Людей майже не було. То тут, то там виднілися зруйновані будівлі. За десять хвилин ми в'їхали в наступне село, де ще догоряла заправна станція. В усьому селі ми не побачили жодного цілого будинку. Бишев... Жодної людини, згарища... Сили щось фотографувати, чи фіксувати просто не було, та й небезпечно... Потім ми дізналися що в це село влучила авіабомба... Зрівняне з землею село...

Ми їхали в машині, яку наскрізь продував вітер, та нам не було холодно. Відчуття були відсутні. Скільки часу пройшло з моменту як ми покинули свій будинок? Як давно ми пили, їли, ходили в туалет? Я обіймала Настю. Мама голосила, але не могла заплакати. Плакати дуже хотілося, та не виходило. Мій стан був максимально дивний. Я не могла осмислити те, що ми щойно пережили. Що то було? Воно було з нами? Ми живі? І ми вже не в окупації?.. І що далі? Куди ми їдемо? Що буде з будинком? Що сталося з людьми, що з нами їхали? Що станеться з тими, хто повернувся? Чи вдалося їм повернутися?

У мене в голові металися думки, і сильно хотілося плакати. Але я не могла почати. Не могла видушити з себе нічого. До мене потроху приходило усвідомлення, що в десяти сантиметрах від голови моєї сестри пролетіли кулі. Ми чудом вижили. Яка була вірогідність того, що ми загинемо? Що моя сестра загине?

На секунду в голові з'явилася картинка того, як я тримаю на руках тіло своєї сестри, в голову якої потрапили кулі. Я здригнулася. Настя підняла голову з мого плеча.

– Все добре?

– Ну як тобі сказати...

Попереду ми побачили блокпост. На ньому стояло троє чоловіків. Ми зупинили машини.

– Звідки ви?

– З-за Житомирської траси, вирвалися з окупації. Нас щойно обстріляли...

– Документи.

Ми дістали документи, військовий уважно оглядав вибиті вікна, та перевіряв машину.

– ...Там повний треш?

– Розстрілюють всіх...

– Точно ніхто не поранений? У вас є якась їжа, вода?

– Так, точно всі цілі. У нас є консерви, хлібці. Може вам щось потрібно?

Він віддав паспорти.

– Ні, не треба, залиште собі. Щастя вам! Швидше їдьте.

– Дякуємо.

Машина рушила з місця. Ми майже проїхали блокпост, коли побачили сигнал одного військового знову зупинитися. Він виглядав рішуче, аж мені стало моторошно... Чому нас зупинили? Начебто вже була повна перевірка машин і документів, і ми все розповіли, уточнили всі деталі прориву і розстрілу. Військовий стояв зі сторони мами, тож вона відкрила вікно. Його обличчя закривала балаклава – було видно лише великі втомлені очі з майже чорними синцями навколо... І тут, несподівано, він посміхнувся і простягнув нам тендітну гілочку котиків. От цих пухнастих бубочок, що ростуть на деревах.

– Дівчатка, бережіть себе!

Хвилина шоку минає, і радісне:

– Дякуємо!

– Все, все, проїжджайте.

Женя надавив на газ, і ми знову поїхали. Мама передала мені гілочку з котиками. Я взяла її в руки, почала розглядати й гладити, і, нарешті, ...розплакалася.

Я глянула на маму. Вона теж ридала. Слідом за нами заплакала і Настя. Ми їхали в машині без двох вікон, засипані битим склом, з багажником, в якому лежало що попало; їхали невідомо куди, але головне, що всі живі й разом! Ми тягнули змерзлі руки один до одного і... ридали. Сльози були гарячі й нестримні. Емоції та відчуття почали повертатися до нас. Це були найсолодші сльози, які я плакала за своє життя...

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

Федьова любов

(Уривок з роману «Дикий рай»)

(Продовження з № 345)

Парубок запримітив сльози дівчини й занепокоївся, а потім, коли вона докінчила і збиралась додому, обняв її знову і запитав:

– Ася, мила моя, що трапилось?

– Нічо не трапилось... Пустити мене!

– Не пущу, бо я тебе сердечно люблю та хочу знати, що тебе непокоїт.

Парася мовчала та, замість відповіді піднялась навшпиньки й поцілувала його в щоку, а потім глянула знову на сонце і взялась до корита. Парубок вхопив від неї посудину та, поставивши її на землю, взяв дівчину за руку. Вона сумно глянула на Федура і ледве стримувала сльози.

– Што з тобов, любя? Із твоїх хтос хоравий?

– Ні, мої всі – здорові, але не знаю, як буде із нами...

– Я тебе люблю, Ася! Та аж і ти мене любиш, то все буде добре, – запевнив її парубок.

– Думаєш?.. – ледь промовила вона, а потім розплакалась.

Федя стривожився та пригорнув дівчину до своїх грудей. Довго тримав її так, поки вона вилила свою душевну гіркоту, та не знав, що думати. Коли трохи заспокоїлась, запитав її знову:

– Може, хтось тебе скривдив або принизив?..

– Ні! Але Булібан...

– Што із ним? – запитав парубок та зразу підскачав, мов хтось несподівано вилив на нього ціле відро холодної води.

– Булібан докучає мені та всюди перестрає дороги. А моя стареня силує⁸ мене іти за него, бо ун – богач, та буде мені добре у них, – схлипувала стурбовано дівчина.

– А ти?..

– Я его не хочу видіти, бо ун – дуже нахабний. Завжди веде себе по-дурному. Усьох дівок щіпле, зачіпає та ображає. Думає, што лиш ун – легінь і богач у селі ...

– Ото ун був сночі туй коло кирниці?

– Ун. А ти, Федьку, удки знаєш? Бо ти не прийшов. Де-с був?

– Недалеко коло тебе.

– Та чого-с не озивавса? Я так ждала тебе! – прошептала вона сумно.

– Ти мала сночі другого бахора⁹, так що я не хотів заважати вам... – пожартував він, щоб розважити її хоч трохи.

– Ех, бахор! Ото – лихотник, не людина! Розвіяв би-са, як дим на вітру! – обурилась дівчина.

– Лишай 'го на фену! Забудь!

– Не хочу ні чути за такого, але ун настоює коло моїх, а головнo коло мамі.

– Не журиса! Я тебе не лишу нікому, а тим паче Булібанови, бо я тебе люблю, як самого себе. Дуже люблю! – поцілував він її голівку, котра пахла васьильком.

– І я тебе люблю, милий! Дуже... – але не доказала, бо позаду них із гачком стояв її батько, сам Дубовий. Він дізнався від найменших дочок, що їх сестриця втопила відро у криниці, та прийшов його діставати, не сказавши домашнім ні слова. Але тепер, почувши розмову між його дочкою і Федуром, зніяковів та не знав, чому вірити, тільки запитав сердито:

– Парасковія, ти уже – до любові уд тепер, пир-жо?! – вилаяв сердитий батько та ударив дочку. Коли намірявся ударити вдруге, зустрів обурений погляд Федура, що зразу зупинив його. Дубовий опустив руку вниз, знову вилаявся, а потім грізно наказав їй:

– Ану, раз-два забери корито із гандрами та швай-кай дому скоро! Там поговоримо докладно про твою любов із мамов-ти. Полічіт она тобі ребра!..

Але Федур, побачивши розлюченого батька, заступився за дівчину:

– Уйку, доста було! Не бийте Парасю запусто! Она невинна. Я винен, бо я її люблю та не можу видіти й допустити¹⁰, аби її хтос бив перед моїми очима, хоть ун і є її няньо.

– Ви знаєте, што таке любов у ваші годи, хлопче? – ізкипів сердитий батько. Любов держит гуд-два. А удтак? Се – вітрова любов, котра вас ніколи ні не нагріє, ні не одягне, ані не погодує та й скоро погасне.

⁸ Силувати – примушувати.

⁹ Бахор – (насмішл.) жених, любовник.

¹⁰ Допустити – дозволити.

– Што туй, дівчино, сидиш тільки та не ідеш до-
му? – запитала сердита Дубаниха, котра прийшла
до криниці за дочкою, бо не знала, чому Парася за-
барилася стільки біля білизни. Коли узнала у чому
діло, збожеволіла зразу та взяла дочку за коси, мов
коня за віжки, і потрясла їх здорово.

Федур зловив жінку за руку та, визволивши без-
захисну дівчину, благав її матір:

– Не бийте так дико Парасю! Она ж – ваша ди-
тина!

– Хлопче, удступиса і не мішайса у наш борщ!
Зрозумів? – гриміла розлючена її мати. – Она – моя
донька! Я за неї відповідаю та не хочу, аби ходила роз-
волочена¹¹, бо ще дівчинице. Ледви сповнила шість-
надцять году... Та й ти ще шмаркун¹², недорослий на
розум!

– Ааа! Для вас Парася ще дівчинице, а для Булібки
уже давно – дівка!.. – не стерпів Федур. – Ви силуєте
таку молоду дівчину іти за нелюба, лиш тільки із-за
того, што тот – одинач і богач? Булібун – муй ровес-
ник. Ун не шмаркун? – запитав суєтний парубок.

– А ти хто? – запитала сердита Дубаниха і тринула
Федю.

– Я – ніхто із уліці, «шмаркун», аж хочете ви так! –
кинув він досадливо.

Дубани змовкли, а Парася сиділа на морузі та по-
ликала гіркими сльозами висохлу від спекоти траву.

Федур, заспокоївшись на мить, взяв себе в руки і
підійшов до безпорадної дівчини.

– Слухайте, уйку, та й ви, тетуко, я люблю вашу
Парасковію та не хочу, аби хтос бив її та гонив туди,
куди она не хоче. Аж хочете збутиса її тільки для того,
аби була замужем за багатого, котрий би занапас-
тив дівчину та збиткувався із неї, я беру її до мене.
Поберемеса та якос прожиєме. Не журітса, в любові
і в мирі не загинеме із голоду, ані із холоду, хоть я
«бідалах», як називає мене Булібка, та «недорослий
на розум», як називаєте мене ви!

Не маю ні хижі, ні земні, ані багаста, але маю
дві руки, дві ноги і моє серце та, думаю, што зможу
дотримати одну фамелію¹³. Аж є злагода у хижі, і
Бог допомагає, дає сили й здоровля. Обдумайте добре
се! Та, прошу вас, не бийте бурш Парасю даром, бо
не для того ви дали юй життя і уростили до теперь.
Подумайте й ви! Та хоть раз пригадайте собі вашу
молодость! – докінчив свою промову молодий Чі-
рібан та, відклонившись ввічливо Дубанам і їх дочці,
попрямував через гору додому.

Недалеко, за кілька кроків від криниці, за кущем
родючої ліски зустрів знову старого Кушлея, що сидів
там у холоді та ненароком почув усе, що відбулось у
зворі, але не хотів втручатись. Може, і він пригадав
собі про свою далеку молодість, котра пахла колись
васильком і дикими колючими трояндами.

Тепер, зустрівши Федю, відповів весело на його
привітання та моргнув йому хитро. У своїй душі радів
за Чірібанового юнака, котрий сміло протистояв упер-
тим, нерозсудливим батькам, хоч Дубан був його
племінником.

На другий вечір Федур не стерпів та, не сказавши
нікому ні слова, взяв із собою Дьорді¹⁴ Митриши-
ного, свого найкращого друга, подався до Ботуської
криниці. Причаївшись за густим грабовим живим
парканом, що звисав на межі над звором, ждали
та лузали насіння із соняшникового коржа, котрого
Федур зірвав на їхній ниві, щоб скоротати час та
прогнати нудьгу. Невдовзі появилось кілька веселих
жінок із коромислами та стали наповняти штубеї
водою, а потім, жартуючи, подались назад по стежці,
кожна до свого дому, бо прийшла пора напувати
худобу, і води на вечір треба було багато всім.

Після них появилсь Николай Булібка. Присів на
круглу плиту у формі гриба, де жінки прали одяг і
ждав.

– А сес нехарник, што туй шукає? – обурился Діор-
ді, друг Федура.

– Тсс! – прошептав Федя. – Увидиме зараз, тільки
май терпіння.

Через деякий час прибігла галаслива юрба
дітей, котрі погрались із водою, бризкаючи один
одного, а потім наповнили свої посудини і шкіряні
кулячі у формі волинки чи якогось мішка та пішли
назад. Але один із них, кмітливий та найсміливіший,
вилив повний валовчик води, що служив кухликом
для подорожніх, прямо за ошийок Булібці. Той із
несподіванки схопився, як обпарений та, заревів
мов лев у пастці, а потім вилаявся, як завжди, не
по-християнськи, і хотів зловити хлопця, але коли
кинувся, той уже був далеко.

Діорді Митришин із схованки вибухнув сміхом і
промовив радісно:

– Ах! Так єму і треба було, аби пробудивса пам-
пушка!

– Тихо, Дьока, бо почує! – зупинив його Федя та
розвеселився і сам.

(Далі буде)

¹¹ Розволочена – легковажна; розбалу-
вана.

¹² Шмаркун – шмаркач, недорослий.

¹³ Фамелія – сім'я, рід, родина.

¹⁴ Діорді – (від угор.) Георгій.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПРИГОДИ ХОРОБРОГО ОПРИШКА ГРИГОРІЯ ПІНТІ

(Повість)

(Продовження з № 345)

7. Тереза-Клара Зутнер Вельфін

Григорію Пінті стало жаль молоді Мари, в його вухах бриніли єдині слова, які він почув від Мари:

«Ні, я сама, добровільно...»

«Ну, якщо добровільно, то добровільно...» – зітхнув Григорій.

А інакше?..

Інакше що?..

Що б ти міг зробити для неї?.. Чим би міг допомогти, окрім грошей?..

А хіба кохання, щастя залежить від грошей?..

Він міг попросити її, щоб пішла з ним, прямо з весілля, а чи погодилася б вона на це?..

А якщо так, що йому зіставалось робити з нею?..

Тягати за собою по лісах на спокусу товаришам?

Ні, він ще капітан королівської армії. Він міг жити спокійно в будь-якому місті великої імперії.

Але чи зміг зрадити своїх товаришів?.. Свій народ?.. Свою рідну землю, зелені ліси, які ховали його, холодні криниці, які напували його, могили предків?..

Ні не міг!

Тому що народ вірив у нього!

Тому що народ складав йому пісні!

Тому що народ молився за нього!

Тому що стільки опришків ішли на страту під його іменем!

Під іменем Григорія Пінті з Будештів!

Під іменем Пінті Хороброго!

Думаючи про Мару, Григорій згадав іншу чарівну жінку, а саме Терезу-Клару – дочку полковника Людвіга фон Зутнера, дружину старого графа Ернеста Вельфліна.

Як вона благала його взяти її зі собою після смерті її батька. Вона готова була покинути старого багатого графа та йти з ним до його рідного Семигороду.

Пінтя пізнав Терезу-Клару в домі її батька. А потім вона, чи ліпше сказати граф Ернест Вельфін, запрошував його до себе, щоб Григорій довгими зимовими вечорами розважав його молоду дружину, бо він лягав зарання, щоб міг прокидатися о третій годині ранку і працювати над своєю дослідницькою роботою з історії Священної Римської Імперії.

І так, зустрічаючись вечір за вечором, вони покохали одне одного, але не сміли признатись в цьому, аж до самої смерті полковника.

Пінтя пригадує, як до нього в кімнату забіг солдат, і не чекаючи дозволу говорити, ридаючи промовив:

– Його більше немає, помер!

– Кого немає, хто помер? – здивувався Григорій.

– Полковник! Полковник Людвіг фон Зутнер, – відповів заплаканий солдат і побіг сповіщати іншим офіцерам про смерть їхнього командира.

Людвіг фон Зутнер. Цього не може бути, як помер, аж ми вчора вечором?.. А сьогодні нам треба було зустрітись з...

«Його більше немає, помер!» – дзвеніло в його вухах.

На мить пригадав похорон свого батька – капітана королівської армії Штефана Пінтю..., гарячі сльози його матері, які капали на його голівку, важку руку дідуса Флоріна, яка чорним птахом впала на його плече, та голос священника Маріша Тітуса: «Прощається від своєї дружини Докії та маленького сина Григорія. Прощайте мене і не забувайте...»

Коли Григорій увійшов у салон, в якому лежало тіло його опікуна, полковника Людвіга фон Зутнера,

Тереза-Клара кинулась прямо в його обійми, нібито в салоні не було нікого.

– Він любив вас, капітане, як рідного сина, я впевнена, що він хотів би бачити вас біля себе, перед тим, як стулити очі, – ридаючи промовила Тереза-Клара.

Капітан Григорій Пінтя обняв її міцно, як брат сестру, а потім віддалив від себе, щоб відвернути від них увагу присутніх.

Григор Пінтя.
Кадр із фільму «Честь гайдука»
режисера Мірчі Молдована (1976).

– Хто ж міг знати, хто ж міг знати, – повторив Григорій. – Ми ж сьогодні мали зустрітись з...

– Так, так воно є, ніхто не знає день і час своєї смерті, і воно ліпше так, бо інакше... – промовив граф Ернест Вельфлін, обнімаючи капітана, щоб прогнати всякі плітки про любовні зв'язки між його дружиною та молодим офіцером. Хоча ніяких любовних зв'язків між ними й не було, але злі язики винайдуть те чого немає і розплещуть та забруднять так, що ні води Дунаю не в силі обмити.

– Я не можу повірити, що він помер, не можу повірити, – повторив Григорій.

– Ми теж, ми теж, – заспокоював його граф.

Григорій був біля неї весь час і займався похоронами свого опікуна, який кілька років був йому за рідного батька.

Після похорону та поминок, які відбулись у великій залі будинку, коли Григорій Пінтя хотів відходити

Тереза-Клара попросила його залишитись.

– Залишайся у нас, мені легше буде, як буду знати, що ти тут, у нашім домі, у батьковім кабінеті.

Григорій Пінтя глянув на старого графа, а той ніби вгадавши, що офіцер чекає його дозволу, повторив прохання своєї дружини.

– Залишайтеся, капітане, ви їй, як рідний брат, їй легше буде.

Пінтя тільки низав плечима й залишився.

Тоді, в ту ніч, в кабінеті полковника Людвіга фон Зутнера його дочка Тереза-Клара Зутнер Вельфін зізналася волоському офіцеру Григорію Пінті, що кохає його і готова йти з ним до Семигороду.

Тоді Григорій Пінтя зрозумів, що йому настав час повертатись додому, інакше занепасть молоду душу Терези Карли й опоганить ім'я капітана Людвіга Фон Зутнера.

(Далі буде)

ВЕСНЯНІ ПІСНІ

Слова **Володимира Самійленка**

Музика **Юрія Кери**

В темпі вальсу

Весе-лить-ся зем-ля, зе-ле-ні-ють по-ля,
роз-ви-ли-ся га-ї і ді-бро-ви;
со-ло-вей-ко в сад-ку тьох-ка піс-ню дзвін-ку;
од кві-ток дух не-сеть-ся чу-до-вий.
Со-ло-вей-ко в сад-ку тьох-ка піс-ню дзвін-ку;
од кві-ток дух не-сеть-ся чу-до-вий.

А скоро Великдень...та, бачиш, війна...
Так склалося з нами наразі,
І плаче в куточку холодна весна,
Їй гірко, як нам, бідоласі.
А скоро Великдень... і скоро свята,
Прийде золоте Воскресіння,
А моя країна нестиме хреста
Нестиме, заради спасіння,
Стоятиме там, серед чорних руїн,
Заплакана... змучена... боса...

Гарматний в вухах колотитиме дзвін
І холод кривавий по косах.
А скоро Великдень... для чого війна?
Для чого прострілені груди?
І ця не по-людськи висока ціна
Безглуздом наказом від «юди».
А скоро Великдень...та, бачиш, війна...
Та, бачиш, у нас катастрофа...
Тепер у нас своя болюча ціна,
Тепер у нас своя «голгофа»...

Аліна Войтенко

